

Ezine (Çanakkale) ve Çevresinde El Zanaatlarının Dünü, Bugünü ve Yarını: Halıcılık ve Testicilik

Şebnem GÜLFİDAN*

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

Dokumacılık, testicilik, dokumacı aileler, ev içi üretim, fason üretim, göç

Weaving, earthenware, weaver families, home-based production, outwork production, migration

ÖZET / SUMMARY

Çanakkale ilinin Ezine, Bayramiç, Ayvacık, Yenice ve Çan ilçe merkezleri ile köylerini kapsayan Kuzeybatı Anadolu Sözlü Tarih Belgeleme Projesinin birinci yıl ilk aşama saha araştırması, Ezine ve çevresinde 22 Ağustos - 5 Eylül 2004 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri çerçevesinde yürütülen bu projenin amacı, bölgedeki el zanaatları ve dokumacılığın geçmişten günümüze gelişimini incelemek ve bu gelişim sürecinin bölge insanının ekonomik ve sosyokültürel hayatına olan katkılarına dair bilimsel çıkarımlar sağlamak ve belgeleme yoluyla bir kültür envanteri oluşturmaktır.

Ezine ilçe merkezi ve 20'ye yakın çevre yerleşiminde 66 kaynak kişiyle yapılan saha araştırması sonucunda geleneksel dokumacılık ve el zanaatlarının Türkiye'nin ekonomik politikalarındaki değişim ve teknolojiye gelişime paralel olarak aşama aşama önemini kaybettiği saptanmıştır. Tüfekçilik, nalıncılık, semercilik, keçecilik gibi el zanaatları tümünden ortadan kalkarken, halıcılık ve testicilik büyük zorluklarla

The first phase of TÜBA-TÜKSEK Northwest Anatolian Oral History Documentation Project, that covered the five provinces of Çanakkale (namely, Ezine, Bayramiç, Ayvacık, Yenice and Çan) was conducted in Ezine between August 22 and September 5, 2004. The aim of the project is to assess the historical development of handicraft and weaving so as to seek its contributions to the economic and socio-cultural lives of the region's inhabitants.

The findings of the oral history documentation fieldwork study based on interviews conducted with 66 source people in Ezine centre and 20 of its surrounding villages reveal that the traditional handicrafts have gradually lost their importance in accordance with changes in economic policies of the country and technological improvements. While handicrafts, such as gun, clog, packsaddle and felt making have vanished, carpet weaving and earthenware water jug making have survived under difficult circumstances. During our stay in Ezine, we came across rug and carpet weaving

* Yrd. Doç. Dr. Şebnem GÜLFİDAN (Proje Yürütücüsü) / Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İSTANBUL

yaşatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, yörenin bilinen geleneksel bir özelliği olan halı dokumacılığı Ayvacık'a yakın bazı Yörük köylerinde ve Ezine ilçe merkezindeki Esentepe Mahallesinde, Ayvacık'tan göç eden aileler arasında kadınlar tarafından aile ekonomisine destek amaçlı sürdürülmektedir. Testicilik ise sadece bir köyde (Akköy) bir kadın tarafından el zanaatı olarak yeniden halka kazandırılmak amacıyla öğretilmektedir.

Bu rapor kapsamında, Çanakkale ili içinde zamanla gelişen iş bölümü ve bunun coğrafi alana yansımaları (Ayvacık'ta halıcılık, Çan'da seramik, Ezine'de peynir) Ezine ve çevresinde önemini yitiren dokumacılık ve testicilik; merkezde ve köylerde fason çalışma ve kadın emeği; göç sorunu; anlatılarda geçmişe ve geleceğe bakış; bölgesel kalkınmaya yönelik öneriler gibi altbaşlıklar yer almaktadır.

GİRİŞ

İngiliz tarihçi Stephen Caunce'ın belirttiği gibi, "sözlü tarih kaynak olarak kişisel anıların kullanımı üzerine kurulur. Geleneksel tarihte malzeme olarak pek kullanılmaz. Bu kaynaklar temel alınarak, tarihçilerin genelde dayandığı belgeleri tamamlayıcı ve alternatif bir tarih oluşturur" (Cauce 2001: 8). Bir başka deyişle, sözlü tarih daha çok malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek ve geleceği yönlendirebilmek için, geçmişini anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır. Bunun ışığında, 22 Ağustos - 5 Eylül 2004 tarihleri arasında TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında gerçekleştirilen sözlü tarih belgeleme alan çalışması, el zanaatları ekseninde Ezine ve çevre köylerinin profilinin çıkarılmasını amaçlamaktadır.

Toplanan veriler tasnif edilip kaset çözümleri tamamlandıktan yöre halkının bize aktardığı bilgilerin değeri bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bize sofralarını açan bu sıcak insanlar ile konaklama ve ulaşım masraflarımızı karşılamakla kalmayıp Ezine'nin tarihi yerlerini bizzat gezdiren Ezine Belediye Başkanı Mustafa Kemal Cengiz beye teşekkürlerimizi sunmak bizim için borçtur.

Saha araştırması, Yrd. Doç. Dr. Şebnem Gülfidan (Siyaset Bilimci/ Proje Yürütücüsü), Öğr. Gör. Mutay Öztemiz (Siyaset Bilimci, MÜ/ MSÜ sosyoloji doktora öğrencisi), Arş. Gör. Melih Çoban (Siyaset Bilimci/ MÜ doktora öğrencisi), Mithat Yolcu (Sosyolog) ve Fulya Şenkal'dan (Sosyolog/ YTÜ yüksek lisans öğrencisi) oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür.

in some Yörük villages bordering Ayvacık, and in Esentepe district of Ezine where women immigrants from Ayvacık villages weave them in order to contribute to their household income. We have also detected some attempts in reviving earthenware jug making through the teachings of a woman in Akköy village.

This report entails the evaluation and analyses of the undergoing socio-economic and cultural changes in Ezine region through the life history narratives collected during fieldwork. The main topics covered in this report include the fading away of and the state of being of the previous/traditional fields of handcraft and small scale production; in and out migration; women's labour and its contribution to economic revival of the region; and the prospective expectancies of the dwellers of Ezine as a whole.

SAHA ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ, KAPSAMI VE EVRENİ

Çanakkale ilinin Ezine ilçe merkezi ve köylerini kapsayan "Kuzeybatı Anadolu Sözlü Tarih Belgeleme Projesi" çerçevesinde 2004 yılında başta Ezine ilçe merkezi olmak üzere 20'ye yakın çevre yerleşimine gidilmiş, bunlardan 12 köyde (geçerli) sözlü tarih belgeleme çalışması yapılmıştır. Gidilen köylerden 2 tanesi Çanakkale'nin Merkez ilçesine ve onun beldesi İntepe'ye ait yerleşim yeridir.

Bu köylerin seçimi, iktisadi ve kültürel ölçütler göz önüne alınarak yapılmıştır. Ezine ilçe merkezinde ve çevresinde halkın geçim kaynağını bugün temel olarak hayvancılık ve tarım oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu ilçede el zanaatlarına dayalı bir iktisadi etkinlik yoktur. Ancak bir dönem bazı köylerde dokuma kurslarının açıldığını tespit ettiğimizden, araştırma-ya TÜBA-TÜKSEK tarafından uygulanan ve sorulması istenen soru çerçevesine uyarlı biçimde bu kursların açıldığı köylerden başlanmıştır. Gidilen Ayvacık ilçe merkezine yakın bazı köylerde az sayıda da olsa halı dokuma tezgâhına rastlanmıştır. Testiciliğin ise yine bir köyde sadece bir kadın tarafından el zanaatı olarak yeniden halka kazandırılmak amacıyla öğretildiği tespit edilmiştir. İlçe merkezinde ise çoğunlukla Ayvacık'tan göç eden ailelerin yaşadığı Esentepe bölgesinde halı dokumacılığının etkin bir şekilde sürdürüldüğü görülmüştür.

İlk hafta gerçekleştirilen sözlü tarih görüşmeleri sırasında gidilen köylerin kültürel dokusu ve farklılıkları

(örneğin Yörük, Türkmen, Arap, Alevi, Manav, Muhacir) araştırma ekibinin dikkatini çekmiştir. Bu kültürel zenginliği daha derinine irdelemek ve veritabanını genişletmek amacıyla listede olmayan bazı köyler de araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma süresince gidilen köyler: Kumburun, Karagömlek, Köseler, Yaylacık, Akköy, Derbentbaşı, Yenioba, Kızılköy, Kemallı, Sarısöğüt, Kiremitoba, Çetmi, Akçeşme (Çanakkale Merkez ilçe), Yenimahalle (Intepe), Çıgır, Kestanbol, Dalyan, Geyikli, Alemşah. Ezine ilçe merkezinde gidilen mahalleler ise Esentepe, Camikebir ve Seferşah'tır.

ÖRNEKLEM GRUBU VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Örneklem grubu

Sözlü tarih belgeleme 2004 yılı saha araştırması sonucunda toplam 56 kaynak kişiyle, dokumacılık alanındaki deneyimlerini de ayrıntılı olarak kapsayan yaşam tarihi anlatısı görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. On görüşme bazı teknik nedenlerle geçersiz kabul edilerek dışarıda bırakılmıştır. Geçerli 56 görüşmeden 49'unda kaynak kişiye sorular ekipten bir kişi tarafından sorulmuş; altı görüşmede kaynak kişiyle söyleşi ekipten iki kişi gerçekleştirmiştir. Ayrıca bir görüşmeye bütün ekip topluca katılıp kaynak kişiye soruları dönüşümlü olarak sormuşlardır. Toplam 56 kaynak kişinin Görüşme Bilgi Formu doldurulmuştur.

Bu 56 kişinin 34'ü kadın, 22'si erkektir. Erkeklerle oranda kadın kaynak kişilerin sayısının fazla oluşu, dokumacılık (halıcılık) ve testicilik gibi alanlarda kadınların yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Kişiler ağırlıklı olarak kırsal alanda hayvancılık ve tarımla uğraşan köylü kadınlardan, Ayvacık'tan Ezine'ye göç eden ev hanımlarından ve aile üretiminde yer alan genç kadınlardan oluşmaktadır.

Demografik özellikler

Yaş: Görüşme yapılan 66 kaynak kişi, 16 ile 96 arasında farklı yaş gruplarını temsil edebilecek şekilde bir dağılıma göstermektedir. Görüşme yapılan kişilerin yüzde 28.6'sı 71-80 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır. Bunların çoğu, bilhassa erkekler, köylerde yaşamaktadır. Ezine ilçe merkezinde dokumayı etkin bir biçimde sürdüren kadınların içinde bulunduğu 41-50 ve 51-60 yaş grupları ise kaynak kişilerin toplam yüzde 35.7'sini oluşturmaktadır.

Eğitim: Kaynak kişilerin eğitim durumları incelendiğinde, yüzde 44.6'sının ilkökul mezunu olduğunu görmekteyiz. İlkokula hiç gitmemiş kişilerin oranının (% 33.9) bu kadar yüksek oluşunun nedenini yine onların verdikleri yanıtla açıklayabiliriz: "Bizim zamanımızda köyde okul yoktu." Ancak onların çocuklarının eğitim durumlarına baktığımızda birkaç istisna dışında tümünün ilkökul mezunu olduklarını gör-

mekteyiz. Buna da genellikle gerekçe olarak ekonomik yetersizlikler gösterilmektedir.

Meslek: Ezine ve çevre köylerde görüşülen 33 kadın kaynak kişinin 14'ü mesleğini dokumacı¹ olarak tanımlamaktadır. Bu 14 kişinin yarısı Ezine ilçe merkezinde (Esentepe) yaşamaktadır, Ayvacık kökenlidir ve 5'i Ayvacık kooperatifine (bkz. aşağıda s. 225: Ayvacıktaki Kooperatif ve Fason Üretim) üye olduklarını belirtmektedir. Diğer 7 kaynak kişi ise köylerde (Yenioba, Kumburun, Karagömlek) yaşamaktadır; bunların da 4'ü Ayvacık kökenlidir; üç tanesi ise halı dokumayı bir yan gelir olarak Ayvacık'taki kooperatife üye olduktan sonra öğrendiğini ifade etmiştir. Kooperatife artık eskisi gibi iş yapmamalarına rağmen üyeliklerini sonlandırmamışlardır.

Geri kalan 19 kadın kaynak kişiden 7'si işçi (mevsimlik veya temizlik), 2'si testici, 1'i terzi, 1'i pazarcı, 1'i çiftçi ve 1'i de çobandır. Ev hanımı olduklarını belirten 6 kişi ise çocukları çok olduğundan rençperliğe fazla zaman bulamamış kişilerdir ve hepsi de halı yerine kilim dokumasını bilmektedir.

Son olarak, görüşülen 34 kaynak kişinin anne mesleğine baktığımızda, Ezine kökenli olanların büyük bir kesiminin halı dokumasını bilmedikleri görülmektedir. Kızları gibi anneleri de genelde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Ayvacık kökenli olanlar hakkında ise Ayvacık'ta araştırma yapmadan bir yorumda bulunmanın doğru olmayacağını düşünmekteyiz.

Görüşme yaptığımız erkek kaynak kişiler arasında dokumayı bilene rastlamadık. Onların meslek dağılımı ise şöyledir: 10 çiftçi, 1 mandıracı, 1 tüccar, 1 bakkal, 1 arzuhalci, 1 terzi, 4 eğitimci, 2 işçi ve 1 imam.

Görüşülen kaynak kişilerin çocuklarının meslek durumlarını incelediğimizde kız çocuklarının çoğunun ev hanımı olduklarını görmekteyiz. Öte yandan, erkek çocukların yarısından çoğu, fabrika veya belediye gibi kurumlarda; market, kaportacı, mobilyacı gibi işyerlerinde veya bir durakta taksi şoförü olarak çalışmaktadır. Bu bir anlamda bize Ezine'de köyden kasabaya göçü de göstermektedir.

Hane yapısı ve çocuk sayısı: Görüşme yapılan kaynak kişilerin hane yapılarını incelediğimizde eşi vefat etmiş kişilerin (% 28.6) geleneksel aile yapısında olduğu gibi evlatlarıyla yaşamak yerine tek başlarına yaşamayı seçtiklerini görmekteyiz. Bu kişiler genellikle köyde yaşayanlar ile şehirde geçimini dokumayla sürdüren kadınlardır. Öte yandan, bir veya iki çocuğa sahip olanların oranının yüzde 49.1 oluşu ve bu kişilerin büyük bir kesiminin Ezine ilçe merkezinde yaşamaları, Ezineli ailelerin çekirdek aile yapısını benimsediklerini göstermektedir.

Gelir ve sosyal güvence: Kırsal kesimde oturan kaynak kişilerin hanelerine giren ortalama gelir 200 milyon Lirayı geçmemektedir. Söz konusu kişiler genelde tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları için büyük bir kesiminin düzenli bir aylık geliri de yoktur. Köylerde, bilhassa kadın kaynak kişiler arasında,

kendi geliri olmadan yaşayanların oranı oldukça yüksek gözükmemektedir (% 30.4). Kasabada yaşayanların gelirlerinde ise kırsal kesime oranla bir artış söz konusudur. Kadın kaynak kişilerin hanesine genelde 300 milyon civarında bir gelir girerken, evli olupta dokuma yapanların hanesine giren para aylık 500 milyonu geçmektedir.

Öte yandan kaynak kişilerin yarısı sosyal güvenlik sistemi dışında kalmaktadır (% 55). Sosyal güvenlikten yararlanmayanların büyük bir kesimini köyde yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Bu husus kasabada ki kadınlar için de geçerlidir. Ancak onların yüzde 60'ı eşlerinin sosyal güvenliğinden yararlanmaktadır. Köylerde ise bu oran yarıya (% 27.2) düşmektedir.

Köyde yaşayan kaynak kişilerin çocukları incelendiğinde ise genelde dörtte üçünün bir şekilde (kendisi veya eşinden dolayı) SSK'lı veya Bağ-Kur'lu olduğunu görmekteyiz. Kasabada yaşayanlarda bu oran göreceli olarak daha düşüktür.

DOKUMACILIK VE TESTİCİLİK

Anlatılarda dokuma

Oğuz boyları² Anadolu'ya geldiklerinde, Orta Asya'daki dokuma geleneğine dayanan engin bir dokuma kültürünü de beraberlerinde getirmişlerdir³. Bu zengin mirasa rağmen hayvancılık ve tarımla geçinen Ezinelilerin neden halı dokuma zanaatını etkin bir iktisadi faaliyete dönüştüremediklerini anlamak kolay değil. Bu geleneğin terk edilmesinin farklı nedenleri olabilir: Civardaki öteki merkezlerin rekabeti, bitmiş ürünün pazarlamasını engelleyen savaşlar, baştaki yöneticilerin kendilerine rakip gördükleri kişileri veya siyasal partileri destekleyenlere ticari yasaklar getirmesi veya o ürünün vergisini arttırması, üreticilerin göç etmesi, teknolojiye ilerlemeye paralel olarak modada değişim. Ezineliler için acaba bunlardan hangisi/ hangileri söz konusuydu?

Kayda geçirdiğimiz 66 yaşam anlatısını incelediğimizde kendilerini yaşadıkları köyün "yerlisi" olarak tanımlayanların -muhammedlerin "manav" diye adlandırdıkları- köyleri ile Türkmen ve Yörük köyleri arasında dokuma tercihlerinde bir farklılaşma olduğu dikkatimizi çekmiştir. Bu farklılaşma büyük ölçüde yaşayış biçimi, gelenek-görenekler ve ekonomik koşullardan kaynaklanmaktadır. Manav diye adlandırılan kişilerin yaşadığı köylerdeki kaynak kişiler, geçmişte bazı giysi ve örtülerin yapımında kullanılan bezleri dokuduklarını, bunun dışında dokuma bilmediklerini, halı ve kilim gibi gereksinmelerini pazardan satın alarak giderdiklerini söylemişlerdir. Örneğin, ataları köyün kurucu ailelerinden olan ve gençliğinde terzilik yapan Kemallı köyünden Hayriye Çavdar Öztürk, annesinden ve anneannesinden bahsederken şunları aktarmaktadır⁴:

"Annem de köyün terzisiydi. El makinesi vardı. Bütün giysilerini dikerdi. Böyle konfeksiyonlar mı vardı ön-

ce? 70 sene evvel. Bak işte ben 74 yaşındayım. Bütün annemi ben aklım erdi hep öyle dikiş diker buldum. Hırkalar dikilirdi öyle sıra sıra. Dikişli hırkalar felen olurdu önce. Büyüklerimiz giyerdi, yaşlılarımız. Annem hep onları dikerdi. Bütün köyün dikişini dikerdi. Dikiş dikmeyi bilmiyom kimden öğrenmiş. Kendi kendine mi öğrenmiş. Sülalemiz azıcık hünerlicemişti. Anneannem de böyle gergefler alırmıştı önce. Gergefler de böyle deri kakmalı. Hep çevreler işlermişti. Tarihi eser şimdi çevreler. Gıymatlı öyle. Bamyalı çevreler. İsimleri varmış çeşit çeşit. Paşaçadırı. Örneklerinin ismi (...) İpekboceği üretirlermişti ananemler. İpekli çarşaf, ipekli gömlekler, öyle dokurlarmıştı. Kendi ninem elinle dokudu o gömlekleri (...) Böyle iç külotları felan. İç donu derler, eski usul. Kendileri dokuduklarıyla giyinirlermişti. Külotlarını kendileri dikerler, bacaklarına da böyle danteller örerlermişti de, şalvarları biraz kısa yaparlarmıştı da, şalvardan dantelleri görünürmüştü."

Tahtacılar olarak da bilinen Alevi Türkmen köyünde yaşayan Güllü Dikici, köyde kimsenin halı dokumayı bilmediğini, annesinin çul, heybe ve bele vergi dokuduğunu, kendisinin de annesinin dokuduğu bağı nasıl işlediğini bize şöyle tarif etmektedir⁵:

"Nakışın birinin adı İstanbul sokağıydı. Gergef dokurdum onu. [güler]. Gelinlerimin hepsine dokudum. Böyle. Bi onun üzerine bi onu kordum. Şöyle. Çok güzel olur. Sonra onu şöyle bi bağa diker, bağa dokurdum. Ona boncuk taka taka. Püskül taka taka. Onu sara sara. Böyle beş tane, altı tane. İki tane kıvrandırır onu beline, onu da buralarına sokardım. Türkmen kıyafatlarımızın üstüne çok güzel olur" (lev. 1: res. 2-3).

Buna benzer, atalarının Oğuz Türklerinden olduğunu belirten ve Alevi köyü olan Çetmi'de (lev. 1: res. 5) yaşayan bir kaynak kişi (erkek) de "halı, kilim dokunur muydu", sorusuna şu yanıtı vermiştir⁶:

"Öyle bişeyler yoktun da fakit çul deriz biz, böyle mallara kırkılırdın. Onu dokuma yaparlardı o zamanda ihtiyar kadınlar. Benim nenem yapardı bak. Allah rahmet eylesin. Yakın çevrem hep kadınları yapardı bu işleri. Hani eski zaman işlerini yaparlardı."

Aynı soruya, hayvancılık ve tarımla geçinen ve bir Yörük köyü olan Yaylacık'ta, misafir edildiğimiz bir köy kahvesinde oturmakta olan köylülerle toplu halde gerçekleştirdiğimiz bir söyleşide, köylülerden biri şu yanıtı verdi⁷:

"Benim bildiğim eskiden bizim ninelerimiz şey yaparlardı, ehram. Ehram deriz. Böyle cacala deriz. Bizim ninelerimiz onları dokurdu. Heybe deriz. Kıl heybe. Çuval. Keçi kılından. Hatta geçen gün vardı benim elimde de, verdim ben Geyikli'den bir çocuğa."

Ezine Halk Eğitim Merkezi müdür yardımcısından denize yakın bir yerleşim yeri olan Kumburun'un halısının bir zamanlar çok meşhur olduğunu öğrenince iki kere Kumburun'a⁸ gittik. Ancak halıyı gören ve bi-

len kimseye rastlayamadık. Bir zamanlar köyünde dokumacılığın çok yaygın olduğunu söyleyen 88 yaşındaki Meryem Pomak (lev. 1: res. 7) bize halı değil ama kilimi nasıl dokuduğunu şöyle anlattı⁹:

"Dokuyordu ninelerimiz. Biz dünyaya geldik dokuma gördük. Ölen öldü, galan yine dokudu. Kimse dokumuyor şimdi. Herkes alıyor. Para verip alıyor. İleri dokurlardı, şimdi dokunmuyor hiç. Gırmızı kilim olurdu. İpini gırmızı boyarsın. Bi de mavi. Orta yeri gırmızı olurdu. Onu çok pahalı tutarlardı. O zaman ufaktık. Tee 40'ta. Zor olduğundan yapmazdı millet. Boyası dee dağlardan gelme boya olurdu. Kök boya denir. Bilenler dokurdu. Parasını alırdı. Bununla geçinirdi. Ganyana rahmetli, yoz dokuma deriz biz, teyzelere böyle dokurmuştu. Ben de ondan görerek başladım. Dokudum (...) Yaptıklarımı dış göyden bilmeyenler alırlardı. Şöyle Geyikli'den, Bozköy'den. Onlar yapamaz öyle iş. Bizim buralılar yapardı. Malları olan insanlar heybe lazım olur diye alırlardı (...) Onu böyle hazırlarsın. İki okka sözüm hazırladın mı, çözerdin bi okkasını. Bi okkasının da içine. Ağdaç derdik, argaç dersin. Bir de kirkit. Küt, küt, küt dokursun (...) İpliğini, boyasını falan kendim yapardım. Soğan kabuğundan. Ondan sonra, [güler] aklıma gelmedi bak. Dilimleri sayarsın, kaç düğüm çözdün. Sen bi gara çözersin, bı ak çözersin. Öyle dokunurdu yoz dokuma. Böyle yapardık. Şimdi hiç yapan yok gızcağzım (...) Eski kilimler farklı. Onların boyası bi ayrıydı. Şimdi kinler bi ayrı. Hepsı ayrı."

Bir süre Kumburun'da halı dokuduktan sonra dokumayı bırakan Kösedere (Ayvacık) doğumlu Fatma Kodan (lev. 1: res. 4) "niye bıraktınız", sorumuza şu yanıtı verdi¹⁰:

"İ yok ki, görenek yok ki. Eskiden çokmuştu, ama böyle va[r] ya, eski nesillermişti. Sonra va[r] ya görenek olmadığı için batmış gitmiş gızım. Alan yok."

AYVACIK'TAKİ KOOPERATİF VE FASON ÜRETİM

Yaptığımız sözlü tarih görüşmelerinden elde ettiğimiz başka bir bulgu da, 1983 yılında kurulan "Süleymanköy ve Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi"nin girişimiyle Ayvacık ve köylerinde doğal boyalarla başlatılan halı dokuma faaliyetinin, Ezine'nin Ayvacık'a yakın köylerinde de 10-15 sene sürdürüldükten sonra çeşitli nedenler yüzünden önemini kaybetmesidir. Bugün Ezine ve yöresinde, Karagömlek ve Yenioba gibi Ayvacık'a yakın birkaç köy ile Ezine ilçe merkezindeki Esentepe Mahallesi dışında el halısı dokumacılığı yapılmamaktadır. Esentepe Mahallesi'nde dokuyanların çoğu da Ayvacık'tan göç eden ailelerdir (bkz. s. 242: çizelge 8). Esentepe'li bu faaliyetlerini hâlihazırda da devam ettirirken, köylerde yaşayanlar bugün dokuma yerine mandıralara süt satmayı tercih etmektedirler. Bu köylerde yaşayanların halı dokuma faaliyetini sürdürmemeye nedenlerine geçmeden, bu kişilerin halı dokumayı nasıl öğrendiklerine, dokudukları halıları nasıl pazarladıklarına ve

kooperatife üyeliğın onlara ne gibi yararlar sağladığına kısaca bir bakalım.

EL HALISIYLA TANIŞMA, DOKUMA VE HALININ PAZARLANMASI

Köyler

Halı dokumasını Ayvacık'ta kooperatif kurulduktan ve bunun kârlı bir ek gelir kaynağı olduğuna kanaat getirdikten sonra hangi yaşta olurlarsa olsunlar, bir şekilde öğrendiklerini veya kız çocuklarının öğrenmesini sağlayıp onlara dokuma yaptırdıklarını, görüştüğümüz kaynak kişilerin anlatılarından öğreniyoruz. Geçimini mevsimlik işçilikle sağlayan Şefika Tosun (lev. 1: res. 8) halı dokumayla gelin olarak geldiği Yenioba'da tanıştığını bize şöyle aktarmaktadır¹¹:

"Giderdik, orağa giderdik. Tarla, bahçe yoktu. Tomatesi, ağaçtan düşer, satın alırdık. Bir soğan, satın alırdık. Bizim günümüzde daha böyle bilgi yoktu oğlan. Bi yahşidi. Çavuşköyü vardı. Oralara giderdi anamız rahmetli, sümen alırdı. Yalnız böyle halı işi yoktu da böyle mur top deriz, böyle çul, çuval deriz, öyle dokurdu anamız. Hani kendi annem öyle dokurdu, halıcılık yoktu. Yani bize sepi için dokurdu onlar. Çuval dikerdik, altımıza böyle kıl çul dikerdik (...) Tezgah dediğinde iğ parti deriz ona, siz tezgah diyorsunuz ona, tabi tezgah oluyor o. İşte onda, anamız dokurdu onu. E biz orda dokumadık, buraya gelince ben öğrendim halıyı. Orda [Bayramiç'in Nebiler köyü] dokumadım."

Karagömlek köyünden Ayşe Özkan (lev. 1: res. 9) ise kooperatife üye olmadan önce dokumayı köyde üye olan arkadaşlarına bakarak nasıl öğrendiğini anlatmaktadır¹²:

"[Annem] bilmeğdi (...) Arkadaşların arasında böyle ben kendim örneğinden anlardım yapardım (...) İtiri diyoruz, böyle göçebe halısı diyoruz biz, böyle göçebeler satıydı, getiriydi. Biz de örneğini alıydık yapıydık (...) Üye olmadan evvelcesi böyle deli boyayla boyadık. Bu [eşi] orda [Ayvacık'ta] satardık 300 Liraya seccadeleri. Hinci 300 Liraya bi çay içirtmeğler, ya!"

Halıların pazarlanması konusunda ise Yaylacık köyünde görüştüğümüz diğer bir kaynak kişi, bize o dönemler bir zorluk çekmediklerini, hatta tüccarların köylerine kadar geldiklerini şöyle aktarmaktadır¹³:

"Şimdi, Ayvacık pazarı var bizim. Ayvacık ilçesi Çanakkale'nin. Orada pazar kuruluyordu. Oraya pazara götürüyorduk. Oraya çeşitli yerlerden alıcı geliyordu. Köye de hatta geliyorlardı o zaman. Köyümüze geliyor alıyorlardı (...) Sipariş de vardı. Paraya işveren dokutuyordu. Geliyor, ilmek hesabı parasını da ödüyordu (...) Pazarı vardı o zaman. Bunlar dışarı gidiyordu. İhraç oluyordu. İstanbulluydu onun şeyi. Almanya'ya mı gidiyordu o? Almanya'ydı galiba. Tolga diye biri. Şeyde, Ayvacık'ın Bilallar köyünde o öncülük yapıyordu yani."

Karagömlek köyünden Nazmiye Avcı'nın anlattıkları da köylerdeki durumu özetlemektedir¹⁴:

"Burada doğdum, burada büyüdüm, burada evlendim. Annem [halı dokumayı] bilmezdi. Kilim dokurdu. Bize çeyiz yapardı. Heybe, torba yapardı. Panayrlarda satardı. Herkes bilemezdi. Benim annem her örnekten anlardı. Dokurdu. İhtiyacımız vardı. Kasabalar pek bilmezdi. Köylere dokurdu, kızların çeyizine. Ben kendim komşulardan görerek yaptım. Evlendikten sonra aileye katkı yapmak için koyunlarımızın yapağını tarattık, boyadık, işledik (...) Biz işte öyle öyle ilerlettik. Sonra kooperatife yazıl dediler. Biz yazılmaya gittik. Başladık. Annemler zamanında sipariş yoktu ama bizim zamanımızda vardı tabii. Kooperatiften isterlerdi. Almanlar gelirdi fotoğrafını çekerlerdi, ismarlarlardı. Dokuma tezgahlarını kooperatiften aldık. Boyamasını Almanlar öğretti. Süleymanköy'e gider gelirlerdi. Kooperatife geliyorlardı. Kaç yıl önce (...) Kooperatife yirmi yıl falan dokumuşuz. İki kızım var. Çocuklarım yapardı. İki çocuk bir anne ara vermeden gece gündüz yapardık. Çocuklarım evlendikten sonra iki yıl falan uğraştım ama yapamadım. İşte öyle öyle idare olduk. İşimiz, zanaatimiz buydu, şimdi yapamayız (...) [Burada] herkes halıcılık yapardı. Şimdi arayıcısı da yok, yapan da yok."

Kooperatifle tanışma

Görüştüğümüz kaynak kişilerin büyük bir kesimi kooperatif için dokudukları yıllarda çok iyi bir ek gelir sağladıklarını ve kooperatiften elde ettikleri gelirle de, örneğin, traktör/ araba aldıklarını, evlerini tekrar yaptırdıklarını, çocuklarını evlendirdiklerini söylemektedirler. Bütün bunlara rağmen bazı kaynak kişiler kooperatiften şikâyet etmektedir. Ayvacık'a yakın köylerde yaşayanların Ayvacık kooperatifiyle nasıl tanıştıklarını, üyeliğin getirdiği avantajları ve neden tüccarlar yerine kooperatifi tercih ettiklerini sanırım Eyüp Kaya bize çok güzel açıklamaktadır¹⁵:

"O zamanlar bi iğne oyası yaparlardı. Tarlada çalışır. Bacada çalışır. Ufak ufak kendilerinden halı işte sağda solda öğrenmeye başladılar. Kaba halı. Tüccara verirdik. Ezine'de, Ayvacık'ta pazarı vardı. Aynı böyle mal pazarı gibi oraya götürürdük. İşte ne tutturabilirse, 5 Liraya, 10 Liraya verirdi. Sonra koparatif kuruldu dediler. İşte buralara geldiler. İşte guralım muralım. O geldi bu geldi. Bir halı da uyduramadık. Hocalar geldi. Teknisyenler geldi. Şöyle yapıcan, böyle yapıcan. Bu sefer olmayınca da boyayı biz boyıcaz, koparatif boyuycaz dediler. Bizim halıları beğenmediler. İpliği şöyle olacak, böyle olacak, biz gendimiz boyuycaz. Yününü istersen kendin, yoğusa oradan yününü de veriyo. Hazırladık ipini çuvala koyduk, yazdık üstüne etiketini (...) Koparatifte boyacı var hususi. Darakçısı var daramak için. Orda düğümleri sayıcısı var. Müdürü var. Başkanı var (...) Boyası kök boya. Dışardan geliyü. Senin evine teslim ediyü. Senin halıdan kesiliyi bu paralar. Sen işçiliği yapıyon.

(...) Kaç tuttu senin halın? On milyon. İki milyonu masraf tutuyo. Ondan sonra sene [sana] gelip parayı veriyo. Senede kaç tane dokumuşun mesela? 10 tane 20 tane. Şimdi bu 20 tane halı kaçta gidiyi mesela o gün? 10 milyon, 20 milyon. Senin parayı veriyo. Yılbaşı geldiği zaman, bi de mayıs, haziran aylarında senin primini ödüyo. Ne galmış senin halıdan? 10 milyonsa ikişer milyon galmış. 300-500, halına göre. 30 sene dokumuş adam 1 milyar alıyo. 500 alıyo. Piri-mini (...) E böyle biz 15-20 senedir devam ettiriyiz. (...) [Tezgâhları] koparatif verdi bize, zimmetli, koparatifin malı. Burgulu murgulu, demirli, isteyen alabilir (...) Örneğini getirdiler. Kâğıttan örneği var, resim. Ona göre doku(r)lar. Onların istediğine göre. Yani satış yaptığı yerden isteğe göre. Kaç tene lazım? 100 tene. Mesela şu şöyle, şu böyle, türlü, türlü. Kaç tene sipariş var? 20 tene. 20 şeye salı, bu halıyı dokuycaz diyo. Bu sefer götürüysin, örnek değişmiş. Sana bi örnek veriylar. Ona göre yapıyon (...) Senin halını eğer beğeniyorsa, halın geri dönmez. Yani yamuk oldu, bunu tekrar düzeltir götürürsün (...) Şimdi halın senin oraya gitse, onlar yer buluyo, mesela Amerika'da, Avrupa'da. Şimdi buradan halın senin bozuk çıktı mı, ismin, gaydın, numaran belli, halın geri gelir. Halıyı geri iade ederler. Şimdi koparatifte dokuduğun halıyı dışarıya satamazsın. Koparatiften çıkarsan ondan sonra dışarı [çarşıda] satabilirsin (...) Kaymakamı gelir. Valisi gelir mesela nerden? Çanakka-le'den. Mufettişi gelir. Senede bi kere toplantısı olur. Teknisyeni var bilmem neyi var. Her gün gontrol ederler ama! (...) Tüccarlar dolaşır burlarda. Kooperatifi bozam diye fiyat artırıyo ama kimse bozamiyi kooperatifin malını (...) Orda halıcılar vardı İstanbul'dan. Onlar geliyo sana. Bana iki tene-üç tene halı yapın diyi. Koparatifin boyadığı, virdiği malzemeyi yapamıyon tüccara (...) İşte koparatife üye olduk. Dışarı dokumadık. Koparatif daha karlı geldi (...) O ek gelir bitti [şimdi]. İyiydi de. Şimdi galmadı bişey burda dokuyan. Burda 20 tene koparatifin üyesi var. 20 üyeden bi tene-iki tene anca dokuyo."

Eyüp Kaya kooperatife üye olmanın avantajlarını, bu zanaatın kişilere yerinde öğretilmesi, üretilenlerin pazarlanmasındaki kolaylık, ürünlerin daha kaliteli oluşu ve de en önemlisi primler olarak özetlerken, Nazmiye Avcı¹⁶, "mal veremediğim zaman faydalanamıyorum. İş yaparsak ancak. Aylığımız falan yoktu", diyerek, bu uğraşının, aşağıda da değinileceği gibi, bir sosyal güvencesi olmadığını vurgulamaktadır.

Dokumanın sürdürülemezliği nedenleri

Ezine ve yöresinde dokumacılığa iktisadi etkinlik olarak halk tarafından sıcak bakılmamasının altında ekonomik ve sosyal faktörler yatmaktadır. Sosyal faktörler arasında en önemli olanı köyden kente göçtür. Ekonomik faktörler ise emeğin ucuzluğu ve sosyal bir güvencenin olmayışıdır. Tabii bunlara, dokuma aşamasında yaşanan zorlukları ve yaşlandıkça ortaya çıkan hastalıklar gibi yan etmenleri de ekleyebiliriz.

GÖÇ OLAYI

Tarım ve hayvancılıkla geçinen ailelerin çocuklarına kırsal hayatın artık çekici gelmediği konusu gittiği-miz her köyde karşımıza çıkan bir olguydu. Son zamanlarda Ezine ilçe merkezinde görülen işsizlikteki artış ve kamu sektöründeki daralma, erkek ve kız çocukların kamu kesiminde iş bulma veya fabrikalarda sigortalı işçi olarak çalışma amacıyla köylerini terk etmelerinde caydırıcı bir rol oynamamaktadır. İlginç olansa, annelerin, bilhassa kız evlatlarını, bu konuda desteklemeleridir. Öyle ki, Ezine'nin köylerinde, ilçe merkezinde ev satın almayan veya ev kiralamayan erkeğe kız verilmemekte; erkek babaları ise buna isyan etmektedirler¹⁷:

"Şimdi buralarda bu Yörük arasında birisine kız istemeğe gittin zaman, kasabada evin varsa veririm diyor. Kendi kızı evde kaykılacak, sen parayı nerden getirirsen getir! Onun kızı yaşasın, sen sürün yani. E kasabaya gidiyor, bunun [oğlanın] bir işi yok. Bu adam askerden gelesiyeye kadar hiç işyeri açılmamış. Köyde hayvanın peşinde koşmuş. Bu adam ne yapacak kasabada? İlkbahar geldi mi herkes bura gelişi tarlada çalışmaya. Şimdi bizim Ezine'de mesela 15 hane varsa hepsi burada köyde. E kasabada ne yap-sın adam? E, zaten son zamanlarda o kriz desen, za-ten adam sigortalı işçiyi çıkardı, seni n'apsın? Her-kes tekrar burada çalışıyor. Kışın, iş bittikten sonra eve yatmağa gidiyorlar (...) Adı Ezine'ye gitti ama aynı şekilde devam yani."

Yaylacık'taki köy kahvesinde görüştüğümüz bir yaş-lı köylü ise artık erkek çocuklarına köyün içinden ve-ya yakın köylerden gelin bulamadıklarından dem vurmaktadır¹⁸:

"Başka köylerden değil! Şimdi bizim burada Van, Er-ciş midir ne, oralardan var. Bu Karadeniz yöresinden var. Yani şimdi gidip oradan getiriyoruz biz. Bu çev-reden gidiyorsun, şu Belen köyü var mesela, biz Yö-rük deriz, beş kilometre, kız istiyoruz buraya, kız ver-miyor. Verimiyo köy diye. Hayvancılık zor diye. Ne-reye gitsem, 'Ezine'de evin var mı' diyor. 'Çanakkale'de evin var mı' diyor. Kızlar bunu istiyor. Burada-ki oraya gidiyo. Biz de bulamayınca buradan, taaa ordan getiriyoruz. Ne yapalım? Basıyoruz parayı ge-tiriyoruz [gülüyor]."

"Benim geçliğimde çalışan erkeğe kız verildi. Şim-di ben bakıyorum çalışan erkeğe kız verilmiyor" di-yen Akköy'den Hüsamettin Erdur (lev. 2: res. 16) gö-çün başka bir boyutunu şöyle dile getirmektedir¹⁹:

"Bir de bu sekiz yıllık eğitim bahane edildi, bir göç başladı. Genelde köyden Ezine'ye, Ezine'den Çanak-kale'ye. Çocuğu okutacağım hesabıyla, nasılsa diyor ben çocuğuma gideceğim oraya masraf yapacağım, bu masrafı kira olarak öderim. Giderim Akköy'de ça-lışırım. Yani üç-beş kuruş gelirim alırım, Ezine'de de yaşam sürdürürüm. Oraya alıştı belli bir şekilde, dönmedi yani. Nüfusu azalttı. Köy için de kötü oldu

yani. Köy ticari yönden, bir yerde kahvesiydi, bakka-lyıydı, sayı olarak düştü. Böyle yani bir yerde."

Göç olayına kadınlar açısından bakıldığında ise, anne-ler kızlarının kendileri gibi dokuma öğrenmek yerine, ilçede bir memurla ya da ücretli olarak çalışan bir meslek sahibi ile evlenip ev hanımı olmasını istemek-tedir. Bu düşünce kız çocuklarına daha çocukluktan itibaren verilmekte ve evlilik çağında bir kız, köy ko-şullarından kurtulabilmek için bu tür evliliklere sıcak bakmaktadır.

Biz oradayken evlilik hazırlıkları yapan Gülay Akcan (lev. 2: res. 14) "neden kasaba hayatını köy yaşamına tercih ediyorsun" sorumuza²⁰, "eğer köyde kalırsan, çok ağır oluyor yani ne diyeyim. Aslında köy de kasa-ba gibi oluyor da, suyu, elektriği, her şeyi telefonu var da, yine de kasabaya uymuyo. Mesela kasabaya gi-denler daha rahat oluyor. Hanımlar evde oluyor, bey-ler çalışıyor. Para geliyor. Ama köyde öyle değil ki! Malın oluyor, tarlaya gidiyorsun. Biz akşam ezanında hala tarlada oluruz. O yüzden kızlar pek köyde kalmak istemez. Binde biri galır. Onu da babası zorla verir ya da sever yani, öylelikle kalır", cevabını vermekte ve eklemektedir, "[gerekirse kasabada] elişi yaparız, me-sela çember yaparız, dantel yaparız. Onları satarız, ya-ni boş durmayız. Ev hanımı, evini temizlersin mesela, oturursun, komşuna gidersin, eline alırsın işini yapar-sın. On milyona çember yapıyorlar böyle oyalan, sa-tıyorsun. O da bir yan gelir oluyor. En azından evin eşyasını, ne alacaksan, yemeğini, sebzesini, ıvırı zıvrı onunla alabiliyon."

Görüldüğü gibi, kadın emeğinin hiç bir güvence ol-madan ucuza kullanımı ve yaptıkları işlerin (ırgatlık, rençperlik, dokumacılık, testicilik) mesleki açıdan on-lara hiçbir ilerleme vaat etmeyişi, genç kızları alter-natif arayışlara yöneltmektedir. Kadınların evin geçi-mine çok büyük katkıları olmasına rağmen eski ata-erkil yapıyı kıramayıştan ve erkeğe tabi olmaya de-vam etmekten duydukları rahatsızlığın da bunda bir payı vardır.

Yaşlılar ise köyde yaşayan gençlerin Çanakkale il merkezi ve kasabaları dahil olmak üzere Balıkesir, Edremit gibi komşu yerleşim merkezlerine ya da İz-mir, İstanbul, Ankara gibi büyük kentlere göç etme-leri sonucu köylerde nüfusun gittikçe azalmasından şikayet etmektedir. Öte yandan, köylerde, sayıları çok olmasa da, genç kızların fabrikalarda çalışmaya gitmeleri, ataerkil aile yapısını da etkilemektedir. Örneğin, bölge köylerde yaygın olan görücü usulü evlilik, yerini anlaşarak yapılan evliliklere bırakmak-tadır. Bu gelişmeden hoşlanmadığı belli olan yaşlı bir baba kızların bu davranışını anlayışla karşıla-maktadır²¹:

"Valla şimdi, nasıl oluyo bende bilmiyom. Gızlar oğ-lanlar gendi buluyo şimdi. Şimdi fabrikaya gidiyo. Gızlar anlaşıyo. Gızlan oğlan severse verebiliysin. (...) Evlat senin, emme kendi istediğin birine veremi-yosun. (...) Deri'ye gidiyo. Çimento'ya gidiyo. Oralara

gidiyi zaten. Burada ne yapsın? Ha, başkasıyla tanıştığı zaman, düğün yapıyo. Mecbur oluyo kasabada vakti hali varsa ev alıyo. Vakti halin yoksa kiraya koyuyon. İşte bu yüzden biz geçinemiyoz. Şimdi bende dört çocuk vardı. Hepsi dışarda. Bi ben kaldım evde [neneyle].”

Ucuz emek

Anlatılanlara göre, Türkiye’de 1994 ve 2000 yıllarında yaşanan ekonomik krizler tarımla uğraşan yöre halkını fazla etkilemezken, dokumacılığa dolaylı olarak büyük darbe vurmuştur. Türk Lirasının Doların karşısında değer kaybetmesi köylülerin dokumayı sürdürmesini sekteye uğratmıştır:

“Ben bir halı dokuduğum zaman Türk parası dört yüz veya dört yüz elli milyon alıyordum, çeviriyordum Dolara. Sekiz-on bin Dolar cebimde hemen birikiyordu bir iki senede. He. Bak şimdi. Tabi. Dolar şimdi bir buçuk milyon mu oldu? Altmış metre kare. Şimdi dört yüz milyon alsam ne olur? İki yüz Dolar olur işte. Böyle kıyaslarsan. Ama o halının değeri şimdi kaç para olması lazım? O da getirmiyor. Getirse bile dokumuyor dört yüz milyona.”²²

İleriki yaşlarda yaşanan zorluklar

Kız çocuklarının göç etmeleri yüzünden köyde yalnız kaldıkları için dokumayı sürdüremeyen, sosyal güvenceden yoksun yaşlı dul kadınlar bu durumdan şöyle şikâyet etmektedir²³:

“İhtiyacımız olduğu için yaptık. Yoksa yapmazdık. Zor hizmet. Gecem gündüzüm belli değildi benim. 20 yıl sabah akşam dokurduk. Dizlerim ağrıdı, oturma madim başında. On yıl önce falan [başladı]. Ağrıdı, ama ben pek kulak vermezdim. Gece orda halıyı keserdim. Gece ben o halıyı yıkarım. Sabah kalkardım saçaklarını yapardım. 12 günde koca halıyı keserdim. O yüzden benim bu dizlerim kireç yaptı. İlaçımı gün geliyor alamıyorum. 925 milyon bir hap. Biz de şimdi ağrılarını, acılarını çekiyoruz halıların. O şekil işte.”

Ezine ilçe merkezi

Esentepe Mahallesi’nin yapısı incelendiğinde, yerleşimcilerin birçoğunun Ayvacıktan gerek iş bulma amacıyla, gerekse evlilikler yoluyla buraya gelen aileler olduğu yukarıda belirtilmiştir. Bunların büyük bir kısmı Ayvacı kooperatifine üyeliklerini bugün de sürdürmektedirler. Köylerin aksine Esentepe’de yaşayanlar arasında dokumacılık daha çok “ana meslek” olarak algılandığından, burada dokumayı kuşaktan kuşağa aktarma geleneğinin daha yaygın olduğunu görmekteyiz. Esentepe Mahallesi’nde yaşayan ve lise son sınıfa geçen Seval Çakır’a dokumacılığı kimden öğrendiği sorulduğunda, şu yanıtı vermektedir²⁴:

“Annemden öğrendim. O zaten çocukluğunda anneannemden öğrenmiş. Orada köydeyken falan doku-

yorduk zaten. Okula gidiyordum, okuldan gelince yaz tatilinde dokuyorduk birlikte. Abim de dokuyordu, o zaman köydeyken. Üçümüz birlikte dokuyorduk. Annem bizi kenarlarına alıyordu. Kendisi de ortaya oturuyordu. Öyle dokuyorduk.”

Yukarıdaki açıklamadan aynı zamanda bu uğraşının ne kadar çok dayanışma gerektirdiği görülmektedir. Genellikle ana-kız veya komşular arasında yaygın olan “bi ona bi bene” dayanışması, kasabaya göç edenlerin en çok özledikleri bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine de, gerek anneler ve gerekse kızları kasabada olduklarından memnun görünmektedir. İşte size bu konuda anne ve kızının ayrı ayrı görüşleri²⁵:

Halime Tunçcan (lev. 2: res. 20-21): “E gene burası köy yerinden ayrı oluyor. Burada az gevşettik halıcılığı. Köyde şu halıyı oturduk mu gece gündüz çalışır on beş günde keserdik. Ama bura geldik, Mayıs ayında çözdüktü bak bunu hala kesilmedi. E burada gene kıyılarındakinler dokumadığı için biraz gevşedi. İşte gidiyon yevmiyeye.”

Selma Tunçcan²⁶: “Buradaki [yaşam] daha kolay. Köyde erken kalkıyorduk, koyunlara falan gidiyorduk. Ondan sonra da evin işini yapıp halıya oturuyorduk. Burası daha iyi arkadaş bakımından, gezme bakımından. Burası her yönüyle daha değişik. Burada kadınlar oturuyor mesela, erkekler çalışıyor. Bizim orada erkekler oturur, kadınlar halı dokur devamlı.”

Bütün bunlara rağmen, köyde görüştüğümüz kaynak kişilerin dokumacılığın güçlükleriyle ilgili yukarıda aktarılan şikâyetleri Esentepe’de de karşımıza çıkmaktadır. Geçim sıkıntısı çeken anneler, artık çocuklarının dokuma yerine okumasını istemektedir²⁷:

“... şimdi bıkiyoruz artık. Para getirmedığı için yapmak istemiyoruz. Yaptığım için memnunum ama bir de para etse (...) Bazen yorgunluk hissediyom bazen hissetmiyom. Sigortam, sosyal güvenliğim yok. Kendi çocuğumun okumasını isterim. Eğer okumayacaksa öğrenmesini isterim boş duracağına (...) [eşimin] iyi bir insan olmasını ve meslek açısından sigortalı bir işi olsun isterim (...) Sigortalı bir işte çalışmak isterdim. Halı da sigortalı olsa, onda da çalışırdık.”

Ayrıca, 2000 yılında patlak veren ekonomik krizin Esentepe’de, özellikle kooperatife üye olmayanları olumsuz yönde nasıl etkilediğini, alıcı sayısındaki azalmadan ve halı fiyatlarındaki düşüşten anlamaktayız. Aşağıda Kıymet Yıldız’ın yakınmaları ekonomideki bu daralmanın 2004 yılında da devam ettiğini göstermektedir²⁸:

“Bunu piyasaya dokuyoruz. Götürüyoruz pazara, orda müşteriler oluyo, tüccarlar oluyo, satıyoruz. Ama sonradan geçmiyo denen bi şey oldu. Geçim kaynağımız o oluyordu. Şimdi geçmiyo. Şimdi götürsek seç-al elli milyona alıyorlar. Elli milyon para mı? İğriyoz, boyuyoz, dokuyoz, telaşı da var. Sade dokuması olsa iyi ama hazırlanmasını da kendimiz yapıyoz.”

Tüm yaşanan bu zorluklara rağmen, saha araştırması kapsamında gittiğimiz köylerden bazılarında yaşayan ve bu uğraşmayı sürdüren kadın kaynak kişiler ile Esentepe Mahallesinde oturanların, gerekli koşullar sağlandığı takdirde, "atölye" veya "kooperatif" fikrine değişik nedenlerle sıcak baktıkları saptanmıştır. Böyle bir girişim olduğu takdirde kimi, "tarlada çalışsana, kooperatif bunu aldı mı, evde oturur çalışsın"²⁹ derken, kimi de gençlerin yeniden dokumaya başlayacağını belirtmektedir³⁰:

"... bunlar para etmiyor ki gençler tercih etsin! Hadi ben bunu dokudum. Paraya ihtiyacım var. Bunu satcam ama bunu alan yok. Gençler niye dokusun ki bunu? Dokumaz. Ama böyle bir kanun, böyle bir şey çıksa, bunu bizim gençlerimiz yapar da yani. Ben eli iki yaşındayım, ben kendim de yaparım. Bunları dokuyan kadın yarın öbür gün öyle bir kanun çıksın, millete desin dokuyun, ben bunu alacam, yine millet bunu alır dokur. Gençlerimiz de dokur..."

Öte yandan, bu geleneğin artık çağın teknolojik gelişmeleri karşısında tarih olduğuna, yani "battaniyenin ehram'a galibiyeti"ne, inananların sayısının da yadsınmayacak kadar çok olduğunu söylemek gerekmektedir:

"Onlar yaparlardı. Ehram gibi bir şeyler yaparlardı. E onlar da geldi geçti. Tamam. Hinci battaniye var diyor adam. İki tane ondan alıyor. Onlan bunlan uğraşmıyor."³¹

Ezine'den Çanakkale'ye göç: Birleşik kaplar örneği

Son olarak, bizce önemli olan iki konuyu vurgulamak istiyoruz. Bunlardan biri, "büyük şehirde yaşamak özentisi" sonucu Çanakkale'ye yapılan göç; diğeri de, "eğitim kaygısıyla" olanıdır. Kendisinin de mensup olduğu köklü aile sayısının gittikçe azaldığına üzülen Adnan Çepeloğlu (lev. 2: res. 15), Ezine'deki göç sorununu "birleşik kaplar" örneğiyle şöyle açıklamaktadır³²:

"Ezine'den Çanakkale'ye işadamı olarak göç çok (...) İşyeri burada, evi Çanakkale'de. Hanımlarına söz geçiremiyorlar. Evet. Yüzde doksan beşi, 'Yeter Ezine'de yaşadığımız. Çanakkale'de yaşayalım. Deniz kıyısında yaşayalım' diyor. Fındığın kabuğundan çıkip kabuğunu beğenmemesine benziyor (...) Bir de cüzi kısmında da çocuklarının tahsili için, dersane meselesi için, böyle bir gitme durumu var (...) Yani çocuklarına daha iyi bir gelecek için Çanakkale'ye göç ediyorlar. Bunun işsizlikle bir ilgisi yok. Göçün nedeni işsizlik değil, daha çok eğitim (...) Fizikte bir tabir vardır, birleşik kaplar derler. Kabin biri boşaldı mı, mutlaka öbürünün dolması, dengeyi sağlaması lazım. Burada bir boşluk yaratılıyorsa, hava boşluğu gibi, rüzgâr boş olan yeri doldurur. Ezineliler hava tabakası olarak Çanakkale'ye gidiyorlarsa, boş bıraktıkları tabakayı da köylüler dolduruyor. Yalnız ortada ne oluyor? Ezine'nin hakiki yerlileri bugün yok. Eski, köklü aileleri otuz aileyi bulmaz. Hep yabancı."

Diğer konu ise sekiz yıllık eğitim sistemine geçişle birlikte ilkökul öğretmenlerinin giderek artan bir oranla Çanakkale il merkezinde oturup günü birliğine Ezine'ye eğitim için gelmeleridir. Sebep ne olursa olsun, bu Ezine'nin sosyal ve kültürel hayatı için büyük bir kayıptır.

ANILARDA TESTİCİLİK

Akköy'ün hikâyesi

Testicilik zanaatının Ezine'de görüldüğü tek yer olan Akköy'de oturanlar kendilerinin Selçuklu Türklerinden olduklarını, bunu da mezar taşlarından, yatırlardan ve lale motiflerinden anladıklarını söylemektedirler. Emekli ilkökul öğretmeni Hüsamettin Erdur (lev. 2: res. 16) bu konuda şunları anlatmaktadır³³:

"Senetlere bakıyoruz. Şimdi Akköy kariyesi. Bakıyorsunuz ki bu senette bu yazıyor (...) Bakıyorsunuz ki Akköy mezarlığında iki tane kadı çocuğu var. Bu kadı çocuğunun burada ne işi var? Hani böyle bi düşünürüz, mutlaka kadı belli bir yerde var. Hani her bulunduğu, istendiği yerde bi kadı yok (...) Bakıyoruz Akköy'de iki tane cami var. Şimdi bir köyde iki tane caminin olması bizi şaşırtıyor. Ya nüfus çok kalabalık yahut gelen giden çok, çünkü bi köy dendiği zaman sayı bellidir. Hani bu sayıyı iki camiye böldüğümüz zaman bu kadar cemaatin kalabalık oluşu nereden kaynaklanıyor?"

Ayrıca, eski adı Akçaalan olan Akköy, Çanakkale seramiklerinin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kırmızı hamurlu olan, "Miletos işi" veya "Anadolu Beylikler Devri keramikleri" diye adlandırılan Batı Anadolu ilk Türk çanak çömleklerinin kökenin Akçaalan olduğunu, bölgede yaptığı arkeolojik araştırma sonucu keşfettiğini savunan Aşkıldil Akarca, Akçaalan köyünde yapılan çanak çömlek işlerinin daha sonra Çanakkale'de devam ettiğini belirtmektedir. Akarca'ya göre, Akçaalan 17. yüzyıldan sonra önemini yitirmiş görünmektedir. Akçaalan çömlekçileri, 17. yüzyılın en geç ikinci çeyreğinde, o zamanlardaki adı Anadolu Hisarı olan Çanakkale'ye göç etmişlerdir. Göç nedenini ise Akarca şöyle izah etmektedir:

"Bu çömlekçileri oraya çeken iki sebep yakınında iyi kil yataklarının keşfi ve alım satım merkezi olarak köye kıyasla bir kasabanın verebileceği olanaklar olması idi. Çanakkale'de yapılan çanak çömlekler Akçaalan'da yapılan 'Miletos işi' ve son Bizans tarzı çanak çömleğin bir devamı gibidir. 18. yüzyılda burada bu zanaat beldeye adını verecek kadar gelişmiş ve önem kazanmıştır. Bu göçten sonra Akçaalan'da yerleşme derenin güney yamacına kaymıştır. Köyleri elverişsiz bir yerde kurulmuş olan komşu Balabanlılar belki bu tarihten sonra buraya yerleşmeğe başlamışlardır. Köyün güneye doğru yayılması ile köy Akköy adını almıştır. Bugün Akköylülerin çoğu soylarının Balabanlı'dan geldiğini söylüyorlar (...) Çömlekçilerin Anadolu Hisarına göçmesi ile köyde çömlekçilik öl-

müş değildi. Göçmeyenler mesleklerini sürdürmüşler, Balabanlı'dan ve Kösedere'den gelenler de bu işi öğrenmişler, fakat Akköy gitgide sınırsız testi yapar olmuştur" (bkz. Akarca 1976: 127).

Bu göçü dile getiren bir de hikâyeleri var diyen Akarca, şöyle devam etmektedir:

"Bugün Akçaalan mezarlığının üst tarafında, etrafı duvarla çevrili bir avlu içinde yatmakta olan Şah Sultan Dede bir gün Balabanlı'da bütün gücü ile yabasına dayanıyormuş. 'Neden böyle dayanıyorsun?' diye sormuşlar. 'Denizde bir gemi batıyor, ona yardım ediyorum' demiş. Bu Dede öldüğünde Akçaalan mezarlığına gömülmeyi vasiyet etmiş. Dede ölmüş ve cenazesi vasiyete uyularak Akçaalan mezarlığına götürülürken, bu ulu kişiyi köylüleri kendi mezarlığına gömmeye fikrine kapılarak cenazeyi geri çevirmişler. Dede kolunu kaldırıp hayır anlamına işaret etmiş. Bunun üzerine Balabanlılar köylerini bırakıp onun yattığı köye göçmeğe karar vermişler. Akköylüler Şah Sultan Dedenin adının İshak olduğunu, İshak'ın Sakhan'dan geldiğini de söylüyorlar. Balabanlı'nın üstünde tepede Akçadede adında ikinci bir yatac vardır. Köyün inancına göre, her Cuma ikindi ile akşam namazı arasında gökte birkaç saniye beyaz bir gök kuşağı belirir; işte bu anda Şah Sultan Dede Akçadede'yi, ya da Akçadede Şah Sultan Dede'yi ziyaret eder" (bkz. Akarca 1976: 127-128).

Yaptığımız söyleşilerde Akköy'ün kuruluşu ile ilgili benzer anlatımlara rastladık. Bunlardan bir tanesi Hüsamettin Erdur'un (bkz. lev. 2: res. 16) verdiği bilgilerdir³⁴. Ancak bu bilgilerde bir çelişki söz konusudur. Bir yandan Akçalaanluların kendi istekleri doğrultusunda göç ettiklerini anlatılırken, bir yandan da bir çatışmadan bahsetmektedir³⁵:

"... Akköy var iken, hani Akçaalan olarak var iken, Balabanlı'da da belli bir köyün varlığı. Balabanlı'yla Akköy arasında belli bir çatışmalar olmuş. Yani bazı söylentiler bunu getiriyor. Orası Yörük köyü. O Yörükler Akçaalan'a göç etmişler. Nereden biliyoruz? Şimdi eski kereste kapılar vardır, pencereler vardır. Onların çıra oluşu. Babam mesela bana derdi, 'bu kapılar Balabanlı'dan geldi'. Ha şimdi şunu anlıyoruz. Balabanlı'dan buraya belli bir göç olmuş. O zaman buradaki insan nereye gitmiş? Buradaki insan büyük ihtimalle çanakçılık mesleğini idame ettirebilmek için Çanakkale'ye göçmüş çünkü arz orada (...) Bu akının mutlaka daha fazla kazanç, yani malını daha fazla paraya satmak amacıyla olduğu da bir gerçek. Veyahutta ticaret merkezine biraz daha yakın olmak hevesleri güdülmüş. O amaçla Çanakkale'ye doğru gidilmiş ve Çanakkale'de işte Çömlekçioğulları, Testicioğulları diye isim yapmışlar. Bu ailelerin Akköy'den gittikleri nüfus kütüklerinden anlaşılıyor. Onlar da soylarını aramak için Akköy'e gelip araştırma yapıyorlar yani. Onları bilebiliyorum."

Bir diğer görüşmede Emine Türker, Erdur'un "bir çatışma" olarak ifade ettiği olayı, "bir fıslıtı" olarak

şöyle anlatmaktadır³⁶:

"Buraya, benim duyduğuma göre yabancılar gelmiş, karşı mahalleden bizim köyümüzün aşağı tarafından (...) Benim ninemden dedemden değil, onların ninelerinden dedelerinden (...) Söylentiye göre İran'dan gelesilermiş. İranmıştı, öyle deyler. Oraya yapmışlar, işte ocak yapmışlar, öyle yer yapmışlar, orda çalışmışlar. Çalıştıklarını da deniz yolunlan bilmem Yunanistan'a falan götürüyolarmıştı galiba, yani burdan. Çanak çömlek yapıyolarmıştı o zaman. Pek fazla büyük bişey yokmuştu. Sonra sonra büyük yapılmaya başlanmıştı. Orası bitmiş yıkılmış. Balabanlı diye bi yerimiz var bizim, şu tarafta bi dağın orda. Orda kurulmuş böyle köy gibi. Burasına da Akçaalan derlermiş önceden. Buraya taşınmış ordaki insanlar. Hepsi buraya gelmiş (...) Söylentiye göre ne denir biliyon mu? Balabanlı fıslıtılan dağılmış derler. Yani herkes birbirine fiskos fiskos bişeyler olmuş, ama dağılmış yani çıkamamış meydana ne olduğu. Ondan sonra buraya gelenler, burlarda top-rağı keşfetmişler herhalde" (lev. 1: res. 13).

Testiciliğin dedelerinden kalma töreleri olduğuna inanan uzun yıllar testicilik zanaatını sürdüren Fatma Garip bu konuya farklı boyut katmaktadır³⁷:

"... sabahley çarkın üstüne oturduk mu, yani öz besmele çektik mi, 'Euzübillahî mineşşeytanirracim, bismillahirrahmanirrahim', niyet ettim bugünkü işim için şu zenaatimin pirine. Bu bir kere bizim atalarımızdan galmış, beynimizi yıkamışlar bizim. Bizim zenaatimiz pirlimişti. Pîgamberimiz bu zenaati yapuykana, ama duyduğımı söylüyom, bilmiyom, yalan değildir belki, pîgamberimiz bu künde'yi çarkın üstüne vurmuş. Başlığın üstüne künde'yi vurduğuna, künde'yi böyle ayağınla depiyomuş çarkın dekerleğini, elinle yapıyomuş, eli yağpulup gidiyomuş. Yağpulup gittikçe yapamamış. Günlerce uğraşmış. Bu sefer ağladıkça gözünden kündenin üstüne -künde dediğimiz de çamurdur- iki damla gözyaşı akmış. İki damla gözyaşı aktığına, eli böyle kalmış onun üzerinde. He bu zenaat pirlimişti demeklerine demiş, önüne su koymuş, yalağına. Yalağına su koyduğuna elini böyle ıslıyıp yapmış. Hani nerden geldiğini bilmiyom. Yalnız bunu çok eskiden anladılar duyardımdı. Bu buradan, peygamberimizin gözyaşı akınca, künde'ye değincesi, yay gibi de gaydığına, elini ıslamış. İsladıkça künde eli altında yürümüş gayrı. Hinci bu guru çamuru alıp gidi gidiveriyomuş. Buradan geldiğini duydum. Ama bizim gayrı bu köyün tutamaymış. Yani bu başka göçmenin değildir katıyen. Bizim köyümüzden üremedir bu, çünkü mağaralarımız var."

Bu üç ayrı kaynak kişinin verdiği bilgileri esas alırsak göç olayının, Akarca'nın açıkladığı gibi salt killi toprak bulma kaygısından kaynaklanmadığı sonucuna varırız. Bu konunun daha derinine incelenmesinde yarar vardır³⁸.

Testilerin yapımı ve pazarlanması

Tıpkı dokumacılıkta olduğu gibi, hane içi üretime dayalı olan bu zanaatta da, belli bir işbölümü göze çarpmaktadır. Kadınlar bu işin imalatını yaparken erkekler onlara odun taşıyarak, toprağı çamur yapıp getirerek, çamuru aklayarak, yani hammaddeyi temin ederek ve malı pazarlayarak yardımcı oluyorlardı. Bu iş hanenin ana gelir kaynağı olduğundan, kadınlar tarafından sürekli olarak günde en az yedi saatlik çalışmayla (yirmi beş testi, yüz kült üreterek) sürdürülmek zorundaydı.

Daha önceleri ürettikleri malları develerle, eşeklerle köy köy dolaşarak takas yapan, pazarlarda satan veya sipariş üzerine üreten ya da köylerine gelen Arap Türkmenlerine³⁹ satan Akköylüler, daha sonraları pazarlamayı kamyon kiralayarak sürdürmüşlerdi:

"60'lı yıllarda alıcılar geliyordu kamyonlarla. En önce Türkmenler gelirdi, şurdan Araplar köyünden. Evet. Daha ondan önce de geliyomuştur Türkmenler, benden önce de geliyordu, ben çocukluğumda biliyom. Hararlara doldururlardı, işte develere de sararlar, onları satmaya giderlerdi öyle. Onları satarlar, yeniden gelirlerdi alırlardı. Bu Biga, Çan, Bayramiç, Ayvacık o taraflara öyle, civarlara götürüyoldardı, satıyoldardı, işte öyle. Sonra onlar azıcık seyrelirdi. Benim babam eşeklere sarardı testileri, iki eşeğe. Burdan nereye kadar giderdi biliyon mu iki eşekle? Bak her gün söylüyom burda çocuklara, bak köy şimdi İntepe oldu, Çanakkale, İntepe, Kepez, sonra bu tarafta Truva tarafında (a.k.) yer var o zaman Azarlıktı adı. Oralara, bu Kale köylerine, bütün Çanakkale köylerine götürürler satmaya. Babam eşeklerle götürürdü, kaç tane köy gezerdi. İki eşek, iki malı satıncaya kadar. O da karnı doyursa! Ucuz. Çok biz fakirdikti. Onları işte satmaya giderdi yavrum eşeklerle, yayan. Onlar yayan kızım."⁴⁰

Nitekim Arap Türkmenlerinin yaşadığı Sarısöğüt köyünde yaptığımız sözlü tarih görüşmeleri yukarıdaki bilgileri doğrulamaktadır. Bir zamanlar günlerini hep develerin üstünde seyahat ederek geçiren ve ticarete çok yatkın olan Sarısöğütlüler bugün büyük kamyonlarla bütün Türkiye'yi dolaşarak baba mesleğini sürdürmektedirler. Eski halı ticareti de yapan Sarısöğütlüler testi olayını tamamen bırakmış gözükmektedir. Ayşe Gülsüm o günleri şöyle anlatmaktadır⁴¹:

"Hep deveyle. Teee, şey tarafına giderdik, Balıklıçeşme tarafına, Biga tarafına, Gönen'e. Hep oralarını gezdik. İstanbul'u da (...) Altı ay işlerdik yollarda. Kış geldi mi geldik eve. Kasım geldi mi geldik. Bura ya geldik biz göçebe gibi. Gene burada kışın durduk. Saman yellerdim. Develer dama girerdi. Evlerimiz saz dam. Saz damı biliyom, çadırı bilmiyom. Eskiden daha çadırıymış. Kara çadır. He işte böyle (...) Testi satardık. Akköy destisi. Gögeç [güveç] satar-dık. Alıp deveye yüklerdik. Bu yandan geldik, Salihli yandan, buralarda zeytinlen, buğdaylen trampa

ederdik. Bubamız giderdi, anamız giderdi, ben giderdim. Kocamın giderdim deveyle, arabayla giderdik. Beygir arabamız vardı (...) Develeri tavuklardım. Organ takardım, yular takardım develere. Külaşe [güreşe] götürürdük Ezine'ye. Küreşirlerdi Ezine'de. Seneden seneye giderdik."

Tanıdık aracılığıyla alınan siparişin bir başka tarzı da Fatma Garip'in anlatılarıyla karşımıza çıkmaktadır⁴²:

"Eskiden mektuplar vardı kızım. Postacı gelirdi. Bubam vaktiyle tanımış Biga'nın panayırına gitmiş. Panayırda, o kalan düzenleri Mustafa dayı dedikler adam, 'bunları ben alıyım' demiş. Bubamdan dinliyorum bunları, tabii biz çocuktuk o zaman. Bubam kaç sene oldu öleli. Ona orda düzenlerini vermiş. İşte, 'bana yapıp verin mi böyle tekrar', demiş. 'Yapırım', demiş. Ondan mektup gelirdi. Mektupta falan gadarna, söz mesela, iki yüz desti. İki yüz yirmilik derdik biz ona. İki yüz küçük, iki yüz daha küçük. Ortanca derdik, baba bardağı derdik. O adamcağızdan mektup gelirdi, 'Falan güne eristirebilir mi?' Eristirirse bubam 'eristirim' derdi. Ezine'den bi kamyon tutarlardı. Getirirdi onları sarar giderdi. Yani o zamanki zamanda mektupla. Böle telefon falana olmamak var demek ki. Bilmiyoduk biz öle şeyler."

Testiciliğin kuşaktan kuşağa aktarımı

Dokumacılıkta olduğu gibi testicilikte de, kız çocukları bu zanaatı küçük yaşta annenin yanında çamurla oynayarak öğrenmeye başlamaktadır. O dönem, köyün ana geçim kaynağı olan testiciliğin öğretilmesi ve devam ettirilmesi bir zorunluluktur. Zira ileride kız çocukları evlendiklerinde eşleri bunu devam ettirmelerini talep etmekteydi. Emine Türker, o çocukluk yıllarını, testiyle tanışmasını şöyle anlatmaktadır⁴³:

"Ben bu çamur işine küçük başladım. Yine de bunu kendin yapamazsın. Çamurla oynarsın oynarsın, elinde sepet yapar, tencere yapar, küçük oyuncak gibi bişey yaparsın. Annene yardım edersin, taşıyivermekte annemin yaptıklarını. Önce ben kulpunu yapmasını öğrendim. İlla annem yaparken ben de yapıştırırdım. Beğenmiyor tabii annem. Yamuk mu yaparım ne yaparım. O derdi ben yapıştırıyım bana. Öyle öyle işte ben öğrendim."

Tıpkı dokumacılıkta olduğu gibi benzer süreçlerden geçen testicilik (lev. 1: res. 13) artık Akköy'de 45 yaşın altındaki kuşakların uğraşısı olarak görülmemektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi kızlarının geleceğini köyde görmeyen annelerin onlara bu geleneği öğretmemesidir:

"Bu işi öğretmedim (...) Ben buraya, köye vermiycem kızımı dedim. İstemedim, ben ne bileyim. Konuşarak gitti geldi, istediğimiz gibi de oldu işte. Kocası bankacı bunun. İki tane oğlanı oldu. Torunu yeni evlendirdik. Bir ay oldu evlendireli işte."⁴⁴

Testiciliği canlandırma çabaları

1950'lerde yaşanan tarımda sanayileşme hamleleri-

ne koşut olarak Akköy'de de yavaş yavaş tarım ve hayvancılığa bir yöneliş başlamıştır. Örneğin Akköy Tuğla fabrikası bu dönemde kurulmuştur. 1970'li yılların ortasından sonra ise Akköy'de zeytincilik ön plana çıkarak ana geçim kaynağı haline gelmiştir. Bu dönemde aynı ihtiyacı karşılayan malların (örneğin, naylon, plastik pet şişeler, termoslar vs.) piyasaya sürülmesi, testiye olan talebin giderek azalmasına yol açmıştır. 1980'lerin ortasında koyulan vergiler ise bu zanaatın sonu olmuştur:

*"Şimdi bunda böyle para kalmayınca, ekmek kalmayınca herkes bıraktı. Kimi domates ekti, kimi biber dikti. E kiminin zeytinlikleri var, meyvalıkları var. Şimdi bunlarla idare oluyo herkes"*⁴⁵.

Testicilikle uğraşanların çağın gereklerine ayak uyduramayışını Erdoğan Erdur (lev. 2: res. 16) şöyle izah etmektedir⁴⁶:

"En azından bi dekorunu, bir şeyler yapabileseydik, sanatımız elimizde bizim. Bak şimdi gördün çocuklara resim çizdiriyorlar (...) Biz bunları yirmi sene evvel yapabileseydik, belki zanaatı öldürmezdik, daha değişik olurdu. Yani kendimizi geliştiremedik. Aynı testi hiç bozulmamıştır. Yüz sene evvel yapılan testi hep aynı yapıldı. Demin sana gösterdim. İşte boncuk dedim, kelse dedim. Hep onlar şekli bozulmada aynı yapıldı. Üzerindeki boyası bile bozulmadan. Yani bi değişiklik yapamadık. Bizim kültür eksikliğimiz de var yani. Birileri bize gelseydi, şunu şöyle yapalım, böyle yapalım, buna pazar bulalım deseydi belki biz şu anda daha değişik motifler işleyebilirdik bu testilere. Yahut testilerin şeklini değiştirebilirdik. Onları da yapmadık."

2003 yılından sonra Çanakkale Belediyesinin desteğiyle Akköy'de kurulan testi atölyesi (lev. 1: res. 13), Emine Türker'in denetiminde bugün faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadır. Eski Troia vazolarına benzer süs eşyası (lev. 1: res. 11-12) yabancı ve yerli

turistlere satılmaktadır. Bir yandan da geleneksel testilerin imalatını ve pazarlamasını oğlu ve geliniyle birlikte sürdüren Türker, bunları civar köyler ile Ayvacık ve Bayramiç'in köylerinde pazarlamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Zanaat kendisine onu yaşatacak bir pazar bulamazsa, ürünü alıcının zevkine göre ucuza mal eden seri imalat karşısında yok olmaya mahkûmdur. Bizim yaptığımız saha araştırmasında da ana sorunsal kanımızca budur. Ezine ve çevresinde testi yapımı, halı ve düz yaygı dokunması gibi geleneksel zanaatların, tamamıyla kaybolmuş olmasa da, gençler arasında ilgi görmediği bir gerçektir. Yine de yöre halkının eğitim durumunu göz önüne aldığımızda, kadın iş gücü kullanımı açısından dokuma, erkekler içinse turizm bir çıkış olabilir. Burada hemen akla iki soru gelmektedir. Gerek Çan'daki seramik fabrikası, gerekse Ayvacık'taki kooperatif karşısında böyle bir yatırımın pazar açısından rekabet gücü ne olabilir?

Ezine harika bir doğaya, tarihi mekânlara ve şifalı bir kaplıcaya sahip olmakla birlikte, bu sektör nasıl dört mevsimlik bir gelir kaynağı haline getirilebilir? Öte yandan bu yörede, 1950'li yıllardan sonra tarım sektöründe zeytincilik ve son zamanlarda da süt ürünleri arasında peynir üretimi Ezine'nin en önemli iki geçim kaynağı haline gelmiştir. Başka bir deyişle, bu hususlarda gerekli alt yapı mevcuttur. Ancak bunların işlenmesi, paketlenmesi, yurt içi ve yurt dışı pazarlanması büyük ölçüde Ezine'de yapılmamaktadır. Bu konulara çözüm getirilmesi ve gerekli yatırımların yapılabilmesi için finansal destek ve teşviklere gereksinim vardır. Biz Ezine'nin salt kültüre dayalı bir model ile kalkınacağına kuşkuyla bakmaktayız. Peynir veya zeytin her yerde üretilebilir ve insanları doyurabilir, ama reçetesi bir kültür birikimi gerektirir ve sarırsız o da Ezinelilerde fazlasıyla mevcuttur. ♪

EK 1: ANLATILARDA EZİNE'NİN TARİHİ VE EKONOMİK YAŞAMI

ANLATILARDA EZİNE'NİN TARİHİ

Çanakkale'nin Ezine ilçesi MÖ 12. yüzyıla dayanan yerleşik bir medeniyete sahiptir. Antikçağ'da Neandria olarak bilinen Ezine'de yerleşik medeniyetin bilinen ilk izleri, kıta Yunanistan'ını istilâ eden Dor kavminden kaçarak Batı Anadolu sahillerine göç eden Aka kabilelerinin kurduğu yerleşimlere dayanmaktadır. Bu Aka boylarının medeniyet kurduğu İzmir Körfezinden güneye doğru Güllük Körfezine kadar uzanan bölgeye İonya, İzmir Körfezinden kuzeye Edremit Körfezine doğru uzanan bölümüne de Aiolya adı verilmiştir. Aiolya bölgesinde bulunan Neandria kenti (lev. 3: res. 32), MÖ 4. yüzyılda yine aynı bölgedeki Alexandreia-Troas kenti ile birleşmiş ve bölge sırayla Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı hâkimi-

yetinde yüzyıllarca bir yerleşim merkezi olarak varlığını sürdürmüştür.

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Ezine Sözlü Tarih Projesi kapsamında Ezinelilerle yapılan görüşmelerde bölgenin tarihçesine dair önemli bilgiler edinilmiştir. Buna göre bugün Ezine ilçesi sınırları dahilinde bulunan ve Antikçağ'da Neandria ve Alexandreia-Troas olarak adlandırılan tarihi kentler komşu İonya ve Yunanistan'daki kentlerle ticari ilişkiler kurmuşlardır. Ezine'nin Akçağköyü köyü yakınlarındaki eski taşocağından çıkarılan granitlerin işlenmesiyle yapılan büyük sütunların, tomruklar üzerinde sürüklenerek limana getirildiğini ve orada gemilere yüklenerek saray ve tapınaklarda kullanılı-

mak üzere komşu kentlere götürüldüğünü emekli bir öğretmen olan Hasan Özcan (lev. 2: res. 25) şöyle anlatmaktadır⁴⁷:

"Akçaçeçili köyü civarında bir taşocağı var. Ben oraya kadar gittim ve gördüm. Uzunlukları 20 metre, 18 metre. O sütunların çapları aşağı yukarı bir metre - iki metre. Çok büyük granitten yapılmış. O zamanın teknolojisiyle yapılmış sütunlar olduğunu gördük. O dağdan alınan blok taşlardan bunlar nasılsa yapılmış. Ve bunlar çok enteresan usullerle denize kadar indirilerek gemilere itilmiş. Gemilerle de Yunanistan'a kadar götürülüp orada yapılan sarayların ayaklarını teşkil edecek sütunları oluşturmuşlar. Fakat bir kısmı son zamanda orda kalmış. Bugün hâlâ kalıntıları oradadır. Biz gittik gördük ve yakından insan görünce şaşınıyor. Çünkü öyle bir blok ki, en azından yüz tonluk bir blok taş. Denizin oraya uzaklığı en azından onbeş-yirmi kilometre. Nasıl götürülmüş? Bugün o yüz tonluk kaba şeyi, taş bloğu alıp kaldırıp götürcek bir tır veyahut da bir vinç bile yok. Vardır belki ama yol yok. Kırsal alan içerisinde o. Ha buna rağmen o günün şartlarında tomruklar üzerinde yürüterek götürmüşler. Onu da inceledik. Bir tomruk koymuş üzerine, onu çıkarttırmış nasıl çıkarttırdıysa. İkinci tomruğu, üçüncü tomruğu böyle onu araba tekerleği gibi sürükleyerek onbeş kilometre ötedeki gemiye yüklemişler".

Ayrıca Hasan Özcan, Alexandria-Troas ile aynı zamandan kalma Kestambol kaplıcasının kimyasal içeriğinden dolayı birçok hastalığa iyi geldiğini şöyle aktarmıştır⁴⁸:

"...suyun başına gidip insanlar, çevre köyden insanlar, işte yarası olan parmağını sokar yarasını iyi edermiş. Güzel bir suyu vardır oranın. Yapılan araştırmaya göre oradaki sudan dünyada bir İtalya'da bir de Türkiye'de var. Yer altından gelen bazı madenleri o şekilde almış ki, o su kalp rahatsızlığından siyatik, romatizma ağrılarında ve bazı yaraların iyileşmesine iyi geliyor. Yani kükürt oranı da var içerisinde ki, yaraları da iyileştiriyor".

Bölge halkından görüşülen bazı kaynak kişiler kendilerini Ezine'deki antik yerleşik medeniyetlerin torunları olarak görmekte ve bu tarihe sahip çıkmaktadırlar. Ancak, kendi soylarını "Hellenik" medeniyetlere mi, yoksa bazı tarihçilerce öne sürülen Ön Türkler teorisine mi dayandırdıkları açıkça belirtilmemiştir:

"Skamandriya şehri ile Truva şehri arasındaki belli bir sınırdaki ticaret yasağı konur. Bu ticaret yasağından sonra Akköy'de yaşayan insanların Truva kenarlarına, Truva çevresine göç ettiği, yani bizim atalarımızın göç ettiği söylenir"⁴⁹.

Roma ve Bizans devirlerinde de önemli bir yerleşim olma özelliğini koruyan Ezine'nin⁵⁰, Anadolu'ya Türk göçlerini başlamasını takiben Danişmentoğulları Beyliğinin⁵¹ hâkimiyetine girişini, Ezine'nin eski ailelerinden olan Adnan Çepeloğlu şöyle anlatmaktadır⁵²:

"Ezine'nin kuruluşu çok eski. Öğrendiğimize göre büyüklerimizden Danişmentoğulları, hatta karşıda Danişment mahallesi diye mahalle vardır, ilk kurucuları onlardı".

Ezine ismi de yine kaynak kişilerin aktardığına göre Danişmentler döneminden kalma ve Farsçada "iğne" anlamına gelen "azine" sözcüğünden gelmektedir.

Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasının ardından bölgede Karesioğulları Beyliği kurulmuştur⁵³. Orhan Gazi döneminde Osmanlı akıncıları Karesi Beyliğinin egemenliğine son verince Ezine Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bugünkü Ezine ilçe merkezinin ilk iskân ve imarı da bu Osmanlı akıncı komutanlarına dayanmaktadır. İlçe merkezinde bulunan ve Üç Dedeler olarak da bilinen türbeler bölgeye gelen ilk Osmanlı akıncılarından Yunus Bey, Seferşah ve Nakşi Babaya aittir. Bölgede Üç Dedeler benzeri pek çok türbe ve yatır daha bulunmaktadır. Akıncıları takiben bölgeye yerleşen Hacıhasanlar ve Çepelzadeler gibi sülaleler bugünkü Ezine ilçe merkezinde yerleşmiş ve Osmanlı hâkimiyeti döneminde Ezine çevre köyleri de içine alan bir idari merkeze dönüşmüştür. Merkeze yerleşen ilk ailelerin mensuplarından olan Abdurrahman Beyin yaptırdığı Ulucami bugün hâlâ kullanımda olup Türkiye'deki, minaresi temelin üzerine oturan iki camiden (diğeri Konya'da) birisi olma özelliğini taşımaktadır.

Ezine'nin Türklerce iskânını, 19. yüzyıldan itibaren Balkanlardan Arnavut, Bulgar ve Yugoslav göçmenlerin⁵⁴ gelmesi takip etmiştir ve bu göçmenler, günümüzde "muhacirler" olarak adlandırılan grupların atasıdır. Yine kaynak kişilerden aktarıldığı üzere ve ilçe merkezindeki tarihi yapılarda yapılan gözlemlere dayanarak bölgede vaktiyle Yahudi, Rum ve Ermeni cemaatlerinin de yaşadığı, ancak Rum ve Ermenilerin, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra 1960'lara kadar geçen sürede, Yahudilerin ise 1950'lere kadar süren dalgalarla bölgeden göç ettiği ve günümüzde bu cemaatlerden kimsenin kalmadığı öğrenilmiştir⁵⁵:

"İsrail kurulduktan sonra birer ikişer Çanakkale'ye çekildiler. Şimdi Çanakkale'de falan, burada yok. Yalnız biz yetiştiğimiz zaman burada Rum, Ermeni, Yahudi, hepsi varmıştı. Onların yerini Arnavutlara, muhacirlere vermişler. Mübadele olmuş."

Yine bölgede Şam'dan ve Arabistan Yarımadasından gelip Sarısöğüt köyüne ve Ezine ilçe merkezine yerleşen Arap kökenli kişilerin varlığı, Ezine'nin köklü tarihine ve tarihsel-kültürel zenginliğine işaret etmektedir.

Edinilen bilgiler, Çanakkale Savaşlarında Ezine'nin stratejik önemini ve Ezinelilerin oynadığı rolü göstermektedir. Kumkale'de mevzilenmiş Türk topçu bataryalarının düşmana verdirdiği ağır kayıplar ve savaş kahramanı Ezineli Yahya Çavuş'a dair hikâyeler ilçede yaşlısından gencine herkesçe bilinmekte ve bölge

halkı için büyük bir gurur kaynağı oluşturmaktadır:

“Çanakkale Savaşları Türkiye tarihinde, takdir eder-siniz, büyük bir önem taşıyor. Yani belirli bir çağı de-ğiştiren bir savaştır. Çünkü o savaşların kaybedilme-si daha o günlerde bugünkü Türkiye'nin tamamen ortadan kalkmasını gerektirecek bir sebeptir (...) Çanakkale Savaşları bizim Ezine'ye çok yakın bir mahalde cereyan ettiği için Çanakkale Savaşlarıyla ilgili birçok olayların bizim yakınlarımızda cereyan ettiği bir gerçektir.”⁵⁶

Çanakkale Savaşında altı yaşında olduğunu söyleyen, Ezine'nin Aladağ köyünde doğan ve şimdi Aladağ'ın bir mahallesi olan Kiremitoba'da (eski adı Alangedik) yaşayan 98 yaşındaki Ömer Çetin (lev. 3; res. 27), dağların ötesinden top ve tüfek seslerinin duyulduğunu şöyle anlatmaktadır⁵⁷:

“Çanakkale harbini biliyorum ben. O zaman çıktık da, şurada bi dağ var. Anam sağdı o zamanlar. Altı yaşındaydım. O zaman garılar, adam yok. Buralarda adam yoktu zaten. Adamlar Çanakkale'ydi. Takır takır takır silah sesleri buradan duyuluyordu. Burdan dinledik onları biz. Allah Allah dediklerini de duymuşlar ama ben duymadım yani. Bizim büyüklerimiz vardı, onlar duymuştu.”

O zamanlar öksüz kız alan askere gitmezdi diyen Ömer Çetin, sekiz haneli köyünden beş kişinin savaşa gittiğini, ama sadece ikisinin döndüğünü belirttikten sonra, Birinci Dünya Harbi anılarıyla devam etmektedir⁵⁸:

“Bizim geldiğimizde burayı, Yunanlılar da burdaydı. Aladağ'da çeteleri bastılar Yunanlılar (...) Ben o zaman 14-15 yaşlarımda vardım. Vardım ya. Çete Rüstem vardı Ezine'de (...) Bu Hızırçeşmelerde[n]. Sen onları bilmen de. Burdan büyük hızla geçerkene haber vermişler. Onları, 21 tene miydi neydi o gavurlar, hepsini vurdular. Öldürdüler.”

Çetelerden çok korktuklarını anlatan Ömer Çetin, bu çetelerin hepsinin de aynı olmadığını şöyle vurgulamaktadır⁵⁹:

“A korkardık ya (...) Gece oldu mu biz evlere giderdik yahut dışarlara gider yatırdık. Buraya gelsen, burda çete basıyor, dövüyo, söğüyo. Onun için kaçardık, ya. Bazıları gelir, doğru söyler burda. Şu kadar para lazım bize der, fişenk alcaz. Yani silahımıza fişenk alcaz. E bunlar, mesela dışta geziyo, pabuç alcak, ayakkabı alcak falan. Böyle şey derlerdi. Ayakkabılarını getirirlerdi burayı. Ezine'den bi usta vardı, o getirirdi burdan ayakkabılarını verirdi onlara. Mektup yazıyorlar onlar Ezine'ye mesela ustanın birisine, ustada getirir gelirdi buraya, burda alırdı.”

Bir de Apostol'dan bahseden Ömer Çetin, onu gördüğünü söylemekte ama ona neden “kör” Apostol dediklerini hatırlamamaktadır.

Yunanlıların bir gecede Ezine'den kaçtıklarını söyleyen Ömer Çetin, Kuvay-ı Milli askerlerinin köyünün yakınlarında koyunları nasıl otlattıklarından son ola-

rak şöyle bahsetmektedir⁶⁰:

“Biliyorum, anımsıyorum onları. Asker geldi Aladağ'dan, ta burdan. Topçular vardı bu Aladağ'ın altında. Öteki mahallede yani (...) Onlar koyun gettiler burayı. Bir-iki yüz tene. Goyun getti, sürülen. Çatal kuyruklu (...) Biz bilmeğiz, burlarda onlardan yok öyle cins emma burda geldiğinde gördük. Çatal kuyruklu koyunlar, acar. Bayağı onlar ovalardadı. Hangi meralardaydı, onları bilmiyoruz. Oraları bilmiyorum ben. Askerler güderdi. Asker vardı başında iki kişi. Onlar güderdi, gonusurduk yani. Biz de mal güdüyoruz tabi. Bir araya gelir, gonusurduk hani (...) Asker vardı. Geldiğidi buraya. Guvay-ı milli askeri. Geldi ya.”

ANLATILARDA EZINE'DEKİ EKONOMİK YAŞAMDAN KESİNTİLER

Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan tarıma dayalı üretimin, aile içi ekonomiyi ve ilişkileri nasıl belirleyip şekillendirdiğini Hayriye Çavdar Öztürk şöyle anlatmaktadır⁶¹:

“Çocukluğumuzda daha böyle yaşantımız değişti evladım, yaşantımız değişti. Kırlarda ekerdik dikedik işte, ekin dikedik. Şimdiki gibi böyle alatlar yok, motorlar yok, döver biçer yok, traktörler yok. Kağrı arabalarıyla çalışırdık. [güler] Affedersen, öküzlerle çift sürülür, kara sabanla çift sürülür. Babalarımız çift sürerler, ekin ekerler tarlalarımıza. Hep ellen, kuvvet gücünlen çalışırdık çocukluğumuzdan beri evladım tarlalarda. Arpa dikeriz, bakla dikeriz, her mahsulü kaldırırız. Kendimiz elimizle biçeriz, oraklarla biçeriz. Şimdi alatlar var, bi günde harman topluyor emme önce çileyle çalışırdık. Bakla mahsulünü çapalardık verimi çok olsun diye. Çapalarla çalışırdık. Elimizle yolardık tarlalarda. Uzak gelirdi tarlalarımız. Yaylaya çıkar gibi tarlalara giderdik. Ekinler biçilinceye kadar tarlalarda yatarırdık. Tarlalarda yaşırdık. Pişirip kotarırlardı, yemeklerimizi yerdik. Oralarda yaşardı. Çoluk çocuk hepsimiz iş başındaydık evladım. Anne baba orak biçer çalışırdı. Çocuklar da koyunlarla ilgilenir, onları otlatırdı. İşte sağılır, sütleri yenir. Peyniri yapardı bayırlarda yaylada. Öyle o şekildi. Bir ay orağını biçersin. Ondan sonra orağın bittiğinde kadınlar eve gelir, erkekler de birbirinle yardımlaşarak kağrı arabalarıyla demetleri taşırlar, harman yerinde yıgarlar öbek öbek. Şura senin harmanın, bura benim harman yerim. Bir ay da gene harman sürmek sürerdi. Harman yerinde düven döne döne. Böyle düvenle yayardı harmanları. Düven döne döne ezerdik sapları. Yığardı. Saman halinde tınaz yapardı. Babalarımız savururdu böyle yabalarla. Yaba denir. Yabalarla rüzgârda savururlar. Samanı bir tarafa, ekini bir tarafa. Çuvalla evimize rızgımızı getirirdik. Kadınlar kışlık yiyeceğini, yufkasını, bulgurunu, tarhanasını, kışlık erzakını hazırlarlardı. Ondan sonra da palamut çoktu bizim çocukluğumuzda. Palamutluktan buralar. Ağaçlıktı sık böyle. Ondan sonra da ilgili denir palamutların küçükleri dü-

şer olgunlaştı mı. İğlisi toplanır, palamudu toplanır. Onların da aynı harman gibi sergisi olur. Pelitleri çıkarılır. E palamutçuluk da bittiğinden zeytincilik var. Her çeşit mahsul var köyümüzde, arazimizde. Palamutlar biter, gonur. Satılacaksa tüccar gelir satılır. Satılmazsa korsun mağazana, arandığı zaman satar-sın. Ondan sonra da zeytin toplanmaya başlanır. Dipleri dökülür önce zeytinin. Diplerini toplarsın, işletirsin. Ondan sonra da kasım geldi mi, kasımın yirmisinde silkime başlarlar. Üstünün silkimini silkersin, yağını işletir. E işte girersin içeri artık. Azıcık istirahat olur o zaman. Okullar açılır. Biz çocuklar okula gider, kadınlar da evde gene elişi yaparlar. Erkekler de yeniden tohum ekmeye başlarlar. Buğdayını, arpasını yeniden tohumlar. Hayat böyle sürer giderdi evladım işte. Hayat böyle sürer giderdi. Böyleydi yaşantımız.”

Yine o dönemde Akçeşme’de yaşayan Ali Mutlu, bize yaygın bir gelenek olan Hidrellez anlatırken, Türkmen yaşam tarzında (Türkmen düğünü için bkz. lev. 3: res. 29-31) hayvancılığın önemi ve çobanıl topluma ilişkin gözlemlerini şöyle aktarmaktadır⁶²:

“Bunlar nereye gidiyorlar böyle? Kazdağı’na. Ne zaman? Hidrellezde. Kazdağı’na yavaş yavaş. Ben bu göçebeyi yapmam da göçebeyi yapanlar söyler, benim ebem söylerdi. ‘Ne yapıyorsunuz, o sığırları nasıl götürüyorsunuz’ derdim. Sığırların hiç alakası yokmuş onların. Sığırlar biliyorlar yani. Mesela onlar dinlene dinlene, dinlene dinlene Kazdağı’na çıkıyorlar serin yere. Serin orası. Yayla, yayla. Kazdağı’na çıkıyorlar. Ama onlar on beş günde filan çıkıyorlar oraya dura dura, dura dura. Evler keçe. Kuruluyor, yağmur yağmıyo üstüne. Öyle gidiyorlar. Şimdi sığırlar taa öteden çıktı mı, başlarıymış boğalar bağrışmaya. Yani biz geliyoruz demek istiyo. On beş gün sonra bi de bakıyorlar sığırlar aynı. Sığırlar geleceği yeri biliyo. Onlar da sığırların geleceğini biliyorlar. On beş gün sonra gelirler. Uzaktan boğanın sesi duyulur derdi. Ondan sonra orda yayılıyorlar. Şimdi yazın Kazdağı’nda yiyecek çok. Ne yiyecek var? Kızılık var, kestane var. Her taraf kestane. Bu kestaneleri bunlar yiyorlar, içiyler. Ondan sonra kendileri de para kazanmak için tahta biçiyorlar orda. Çevrelerine değil de şeylere biçeriz derdi. Mesela şirket İstanbul’dan diyelim, bin tane tahta almış. Orda Türkmenlere ısmarlıyo. Onlar da orda biçiyo. İşte yiyip içip, kışa girdin mi, kışın çok soğuk oluyo ora, o zaman buraya geliyorlar. Buraya geliyorlar ama hiç gene hayvanlarla alakadar olmuyorlar. Hayvanlar da biliyor buraya gelineceğini. Buraya geliyorlar, onlar hiç hayvanlarla ilgilenmiyorlar. Bi de bakıyorlar on beş gün sonra hoop hayvanlar da buraya gelmiş. Bu evlerin olduğu yerler, bura böyle, sığır yatağıydı. Sade gübrelik bir yerd. Şu derenin kenarında da yedi tane ev vardı, ev işte.”

Yine Ezine köylerinden Kızılköy’de bakkal dükkânı işleten Haşim Çakar köylerindeki köy odaları geleneği hakkında bize şu bilgileri vermiştir⁶³:

“Eskiden burda üç öğün yemek çıkardı misafir için. Bak burda yedi-sekiz tane köy odası vardı. Misafir dolardı burası Pazar akşamları falan. Bu Bayramıç tarafının dere boyundan getirirlerdi elme, armut, ıvır zıvır, satmak için Ezine pazarına. Burdan da, Yalı tarafından da, bu Küçükkuyu, şey bilirsiniz duymuşsunuzdur, Küçükkuyu, Ayvacık, efendim Edremit’e kadar o arada. Bu taraftan gelirdi yağcılar, sabuncular, zeytinciler gelirdi burada kalırlardı. Bütün oda sahipleri, köy, ekmeklerini yemeklerini çıkarırdı onlara. Akşam yemeklerini. Malına da. Mesela neylen gelirdi o zaman? Katırınla, eşekle, hayvanla geliyor. Bunların damları da var, buraya bağlarlar. Yemini, samanı da çıkarırdı köylü, hepsini misafirine. Ondan sonra sabah galkarlar giderdi. Ertesi hafta gene Pazartesi akşamı gelirler. Ezine’nin Pazartesi günü pazarı olur (...) Şimdi biz oda olarak toplandık mı helva yapılırdı. Gençler, yaşlılar sohbet eder biraz gonuşurlardı. Kahve yoktu o zaman. Biz helva yapardık, pilav yapardık, tavuktan pilav. Yerdik, içerdik. Ondan sonra gider biz de dağılırdık evlerimize. Öyle olurdu odalar.”

Büyük toprak sahipliği, palamut tüccarlığı, müteahhitlik, kaldırım döşemeciliği ve bir dönem de belediye reisliği yapan Ezine’nin ileri gelen ailelerinden birine mensup Nuri Fenercigil 1950’li yıllardaki Ezine’nin ekonomik yaşantısını şöyle anlatmaktadır⁶⁴:

“Palamut zeytin ağaçları gibi. Buradan çıkiver, tee Ayvacık dahil bütün palamuttu. Onun tüccarları vardı. Onun zamanı geldiğinde herkes paralı olur. Develerlen çekerler. Anlayabildin mi? Otomobiller falan sonradan çıktı. Ağustos geldi mi evice bi silkerler, birinci palamut yaparlar. Hasırlarla yaparlar. Yağmur yağacak olursa leke olmasın şeye. Mevsim geçti mi gafası galır. Onlar da kendi dökülür. Onları toplarlar. Ama giymet para! Evvelce bir gantar 45 okka, 1250 gram. Bu gün bir kilo, bin gram. O zaman bin iki yüz elli gram. Bir okka vardı. Bir gantarı kırk beş kilomuştur. Bir sarı Lira (...) Toplarken işçi çalışıyor, develer çekiyor. Bir sürü faydası vardı. İşçileri köylerden gelirdi. Olmayan yerlerden. Çan’dan gelirler. Çanlılar falan fakirdi. Bayramıç de fakirdi. Anlayabildin mi? Burası canlı bir şehirdi. Hatta bundan otuz-kırk sene evvel, daha bu yollar açılmadan, her hafta İstanbul’a giden insanımız bulunurdu. Beyoğlu’nda yaşamak. Esnaf burdan bunu sayıklayarak giderdi. İstanbul’da lüküs hayat yaşayacaklardı da buralardan gonuşarak giderdi esnaflar. Yani Ezine’mizin ekonomisi çok düzgündü. Fakat şimdilerde bozuldu. O zamanlar bu çarşılarda, elektriğin olmadığı devirde, lüküsler vardı. Lüküslerle bütün dükkânlar açık, çarşının içi gıcır gıcır. Herkes dükkânlarının önünde gece oturur muhabbet ederdi. Birinci cihan harbini anlatırlar. Filistin harbi, hani Osmanlının kaybettiği oradaki harbi anlatırlar. Gidenler vardı, ordan canlı olup gelenler. Tekrar birlik kurulmuş olurdu. Ama şimdi geceleyin çık, Allah muhafaza biri kafana bir şey vursun kim vurduya gidersen. Ama o zaman bütün bunlar

açıktı, bütün dükkânlar. Berberi, kunduracısı çalışır. Bakkalı açık. Çarşının içi cıngıl cıngıldı. Ama şimdi millette bir kâbus gibi ne dükkânını açıyor ne bir şey. Öyle geceleyin gidiyor. Yani bir sönük hava içerisindeyiz.”

Osmanlıdan beri gelen ananevi ve aynı zamanda da çok değerli ve ekonomik girdisi olan el zanaatlarının 1950’li yıllardan sonra Ezine’de yok oluşunu emekli öğretmen Hasan Özcan (lev. 2: res. 25) şöyle dile getirmektedir⁶⁵:

“Ezine’de 40’lı, 50’li yıllara kadar benim hatırladığım kadarıyla, ben çocuktum, bizim o ‘arasta’ dediğimiz, Arasta’nın manası aynı işleri veya birleşik işleri yapan kişilerin bir araya geldikleri ve toplandıkları o araziye arasta denir. Oranın adına da Arasta Sokağı denirmiş. Oraya bazı el sanatı yapan esnaf grubu yan yana dükkânlar yapmış. Şimdi örneğin nalıncılık. Nalın tahtadan yapılan, ağaçtan, keresteden veyahutta böyle yapılmış, üzerine ufak bir bandaj - onlar meşinden olabilir, deriden veyahut ta lastikten yapılmış - ve insanların kolaylıkla yaz günlerinde giyebildikleri, tıkr tıkr tıkr evde hanımların giydikleri bir giysi. Yani terliğin tahtadan yapılmış şekli. Bu bir sanat dalydı. Bunu herkes yapamazdı. Nalıncılar vardı, nalını nalıncılar yapardı. Orda bir dükkân, iki tane dükkân oluyordu. Fakat baktılar ki 50’den sonra 60, 70, 80’li yıllarda artık nalın popülaritesini kaybetti, çünkü terliğin envai çeşidi büyük firmalarda fabrikalarda üretildi. Adam yaptığı nalını satamazdı. Ne yapsın? Kimse almıyor ki. Beş liraya nalın alacağıma bir liraya alırım bir terlik giyerim dedi vatandaş. Oysa bir nalının süresi, kullanılma miyadı, en az üç senedir. Çünkü ahşap olduğu için çabucak yıpranmaz o, ama naylondan yapılmış bir terlik en fazla üç ay giyer, dördüncü ayda sağı solu yırtılır, biter işi, atılır gider. Şimdi bu böyle olunca, nalıncı kapattı. Orada keçeciler dediğimiz, yani yünden, koyunun yünden, yuvarlama suretiyle keçe tabir edilen kalın kumaş dokuyan insanlar vardı, yapan insanlar. Bunlar zamanla yerini naylondan yapılmış anoraklara, şim-

di pelerinlere, şuna buna bıraktı. Montlara kotlara bıraktı. Adam satamazdı. Bir tek çobanlar, mal güden çobanlara bir şeyler yapıyordu. Onlar da şimdi artık bunu kullanmıyor. Naylondan böyle şapkalı mapkaly yağmurda soğukta çamurda koruyan giysiler alıyorlar ve daha ucuza geliyor. Adam satamayınca o da kapadı. Buna benzer, şey, semerci esnafı vardı. Affedersiniz eşeğe veya taylara semer yapılırdı üzerine. Bugün Türkiye’de zaten, bizim Ezine’de, artık o semeri üzerine koyabilecek hayvan kalmadı. Şimdi her şey traktörle yapılıyor. Buna binecek kimse kalmadı. Buna bağlı işte diğer el sanatı yapanlar, örneğin babamızın da sanatı olan tüfekçilik. Bugün tüfek tamiri yaptıran kimse yok. Tüfek arıza yaptı mı götürüyor onu bırakıyor yenisini alıyor çünkü tamiri daha pahalıya geliyor. Böyle böyle, yani gelişen zaman içerisinde, teknolojinin ilerlemesi sonucu, el sanatlarının değeri düştü. Dolayısıyla bugün artık, hatta ayakkabıcılar da var o zamanlar. Ayakkabı elde yapılırdı. Şimdiki gibi dükkândan satın alınmazdı. Ayakkabıcıya sipariş verirdin, o ayağının ölçüsünü alır, ona uygun ayakkabı yapardı. Ama çok sağlam olurdu. Bir ayakkabıyı beş sene üç sene giyerdin. Ama şimdi her tarafta ayakkabıcı dükkânı var. Sanatkarın, ayakkabıcının yaptığı ayakkabı altmış milyona mal oluyorsa, adam on milyona ayakkabı alıyor. Dolayısıyla böyle böyle sanat, elle yapılan işler aktivitesini kaybetti. Yavaş yavaş onu yapan ustalar da tükendi zaten. Dünyadan gelip geçtiler. Geriye de herhangi bir çırak veya yetiştirilmiş kimse kalmadı. Yetmişse de adam, çırak, onla uğraşmadı gitti, başka kollara girdi. Böyle böyle el sanatları yavaş yavaş bitti. Şimdi Ezine’de el sanatıyla uğraşan bir iki terzimiz var. Onlar da çok nadide elbise dikiyorlar. Genelde yama tamiriyle falan uğraşıyorlar. Bir iki ayakkabıcı var. Onlar ayakkabı yapamıyor artık. Ayakkabı tamirini yapıyor. İşte söküyor dikiyor. Pek el sanatı kalmadı. Haa bir saatçimiz var. Saat tamiri yapar şurda. Bu elektronik saatler çıktı. Eskiden pilli saat yoktu. Onlar çarklarıyla çok güzel kurmalı saatler yaparlardı. Yani sanat olayı bu.”

NOTLAR

1. Halı dokuyanlar kastedilmektedir.
2. Faruk Sümer’e göre, “Türk, Türkmen, Manav, Yörük, Çepni, Tahtacı, Alevi, Kızılbaş adları ile anılan topluluklar arasında kavmi hiç bir fark olmayıp, hepsi Oğuz elinden gelmişlerdir” (Sümer 1999: 194).
3. Orta Asya’da, Altay Dağları eteklerinde, Pazırık’ta, buzulların içindeki bir mezar odasında bulunan, MÖ 3.-2. yy’da, Hun egemenliği döneminde dokunduğu kabul edilen, “Pazırık halısı” dünyanın ve Türklerin bilinen en eski düğümlü halısıdır.
4. Hayriye Çavdar Öztürk görüşmesi. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 2 Eylül 2004, Kemallı köyü. Hayriye

Çavdar Öztürk, dedelerinden ona aktarılan Kemal’in kuruluşu (H 1382) ile ilgili öyküyü şöyle anlatmaktadır: “Kemal oğlu Aslıhanmıştı (...) burayı köyü kurmuş cami yaptırmış, mezarı da burda (...) Burayı nasıl beğendi, nasıl seçti de böyle evini, hamamı yaptı. Ortada evi var, aşağıda hamamı var, yukarıda da cami (Aslıhanbey Camii/ lev. 1: res. 1). Böyle sıra sıra. O zamanlar böyle ninelerimizden, dedelerimizden duyardık. Kemalmişti bubası, bubasının adını vermiş köye. Bubası ‘gidin bakın da’ demiş, ‘bakalım nasıl yapmış, cami nerde, evi nerde, hamam nerde; kuruluş şekli nasıl’ demiş. ‘Eğer ki hamamı öne, evi sağa yaptı da, camiyi aşağıda yaptıysa hemen kılıcı

- vurun gafasına da gelin' demiş. Ninelerimiz öyke söylerlerdi. Gelmiş bakmışlar cami yüksekte, camini ni aşağısında evi, onun aşağısında da hamamı. Gidince bubasına haber vermişler. Öyle söylerlerdi büyüklerimiz. Onları masal gibi biliriz."
5. Güllü Dikici görüşmesi. Görüşen: Fulya Şenkal, 28 Ağustos 2004, Derbentbaşı köyü.
  6. Çetmi köyünden bir kaynak kişiyle yapılan yarım kalmış görüşme. Görüşen: Mithat Yolcu, 4 Eylül 2004, Çetmi köyü.
  7. Görüşenler: Şebnem Gülfidan, Fulya Şenkal ve Mutay Öztemiz, 4 Eylül 2004, Yaylacık köyü. Burada yaptığımız görüşmede köylüler bize bundan 30-40 sene önce 5-10 sene içinde camilerinin soyulduğundan ve çok değerli halılarını yitirdiklerinden dem vurdular. Ayrıca o dönem köye dışarıdan gelen kişilere eski halının değerini bilmedikleri için kendi evlerindeki deseni bozulmuş halıları bilmeden verdiklerini aktardılar. (Geçimini hayvancılık ve tarımla sağlayan Yaylacık köyünün ne zaman ve nasıl kurulduğunu bilen yok. Ancak Vaşi Yahya Efendinin türbesinde şunlar yazmaktadır: "Yıldırım Beyazıt'ın damadı, Emir Sultan'ın talebelerinden olup aslen Balıkesir ilimize bağlı Gönen ilçesindedir. Bursa'da tahsilini tamamladıktan sonra Tuzlayı Behramiye sancağı Beyazıt Medresesine müderris olarak gönderilmiştir. Emekli olunca veya rahatsızlığı dolayısıyla Tuzla Sancağına bağlı Yaylacık köyüne gelip yerleşir. Buraya zaviye açar. Doğum tarihini bilemiyoruz. Ölüm, H 810/ 1408. Önde gelen hocaları Alaşehir'de Medhun Şeyh Sinan Efendi ile büyük Lütfullah ve Kadı Beyzavi'di. Kadı Beyzavi'nin tefsirini mütalaasız ezbere okurdu."
  8. Kumburun camisindeki halı ve kilimleri kaymakamlıktan yazılı izin alarak görme fırsatımız oldu. Eski halı ve kilimlerin koruma altında olmaları sevindiriciydi. Bu halılar arasında eski bir halı dikkatimizi çekti. (lev. 1: res. 6) Camide eskiden bağış yapanların adlarının kayıtlı olduğu bir defter olmadığı için bu halının Kumburun'da mı yoksa başka yerde mi dokunduğuna dair bir bilgi alamadık.
  9. Meryem Pomak görüşmesi. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 27 Ağustos 2004, Kumburun köyü.
  10. Fatma Kodan görüşmesi. Görüşen: Mutay Öztemiz, 27 Ağustos 2004, Kumburun köyü.
  11. Şefika Tosun ile görüşme. Görüşen: Mithat Yolcu, 25 Ağustos 2004, Yenioba köyü.
  12. Ayşe Özkan ile görüşme. Görüşen: Mithat Yolcu ve Şebnem Gülfidan, 25.8.2004, Karagömlek köyü. Yine aynı köyden Sabriye Taşkın, Karagömlek'in kuruluşunu şöyle anlatmaktadır: "Hacıyef. O gelmiş bi ev gurmuş. Nerden gelmişse. Göçebe miydi neydi bilmem? Onun da altı tane oğlanı bi gızı varmıştı. Ordan türemiş bu köy. Hepsı bi köken. Yürüktü ya. Yürüktük. Yürük olmak vardı o devirde. Hinci artık Türk olduk, kasabalı olduk ay gızım. Değişti töreler." Sabriye Taşkın (lev. 1: Res. 10) ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 25 Ağustos 2004, Karagömlek köyü.
  13. Görüşenler: Şebnem Gülfidan, Fulya Şenkal ve Mutay Öztemiz, 4 Eylül 2004, Yaylacık köyü. Sipariş üzerine çalışanların büyük bir kısmı halının motiflerini yine onlara tüccarların verdiğini söylemektedir. Bu konuda uzman olmamakla birlikte, ticari kaygıların halıların geleneksel motiflerini bozabileceğini düşünmekteyiz. Aynı kaygıyı testicilik konusunda da duymaktayız (lev. 1: res. 11-12).
  14. Nazmiye Avcı ile görüşme. Görüşen: Fulya Şenkal, 25 Ağustos 2004, Karagömlek köyü.
  15. Eyüp Kaya görüşmesi. Görüşen: Melih Çoban, 25 Ağustos 2004, Karagömlek köyü.
  16. Nazmiye Avcı ile görüşme. Görüşen: Fulya Şenkal, 25 Ağustos 2004, Karagömlek köyü.
  17. Hüseyin Kılınç ile görüşme. Görüşenler: Şebnem Gülfidan, Mutay Öztemiz, Melih Çoban ve Fulya Şenkal, 25.8.2004, Yenioba köyü. Hüseyin Kılınç, kasabasının hikâyesini de bize şöyle anlattı: "... aşağı yukarı iki, üç yüzyıllık bi geçmişi var köyün. Daha önce köyün ismi Küçükburun olarak geçiyor. Buraya inince Yenioba ismini almış. Orda gene toplu olarak yaşıyorlarmış. Böyle göçerlik yokmuştu. Orda yerleşikmişti. Bu köylen öbür mahalle var ya, taa önceden de, mesela taa Orta Asya'da yaşarka, bizim esas kökenimiz beylik vaziyeti değ midir? İşte aynı o vaziyette, böyle kabine vaziyetinde yukarda yaşıyorlarmıştı. O öbür mahallenin başı mesela burada Hacı Hüseyinler düyüler yani, Havvacı Hüseyin denilen kişi bu köyün yani o zaman köy ufakmıştı. Oralarda zulüm yapmış, bişeyler yapmış, köyü rahatsız etmiş. Harmanlarını yakmış falan. Bizim ihtiyaçlardan duyduğumuza göre köy oradan buraya inmiş. O belirli süre orda kalmış mesela tek başına orda durmuş. O da inmeye karar vermiş. O zaman bizimkiler buraya yerleşince, onu içine sokmamışlar. O da gelmiş oraya inmiş yani. Ondan o mahalle bizim ayrı. Ama onun torunları olmuş oluyor onlar yani."
  18. Görüşenler: Şebnem Gülfidan, Mutay Öztemiz ve Fulya Şenkal, 4 Eylül 2004, Yaylacık köyü.
  19. Hüsametdin Erdur ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 27 Ağustos 2004, Akköy.
  20. Gülay Akcan ile görüşme. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 29 Ağustos 2004, Yenioba köyü.
  21. Eyüp Kaya görüşmesi. Görüşen: Melih Çoban, 25 Ağustos 2004, Karagömlek köyü.
  22. Görüşenler: Şebnem Gülfidan, Fulya Şenkal ve Mutay Öztemiz, 4 Eylül 2004, Yaylacık köyü.
  23. Nazmiye Avcı ile görüşme. Görüşen: Fulya Şenkal, 25.8.2004, Karagömlek köyü.
  24. Seval Çakır görüşmesi. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 31 Ağustos 2004, Esentepe Mahallesi, Ezine.
  25. Halime Tunçcan ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 31 Ağustos 2004, Esentepe Mahallesi, Ezine.
  26. Selma Tunçcan ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 31 Ağustos 2004, Esentepe Mahallesi, Ezine.

27. Bkz. not 26.
28. Kıymet Yıldız ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 31 Ağustos 2004, Esentepe Mahallesi, Ezine.
29. Melehat Kodan ile görüşme. Görüşmeci: Mutay Öztemiz, 27 Ağustos 2004, Kumburun köyü.
30. Ünzile Kopuk ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 2 Eylül 2004, Kumburun köyü.
31. Hüseyin Fil görüşmesi. Görüşen: Mutay Öztemiz, 4 Eylül 2004, Köseler köyü. Köseler köyünün eskiden Ayvacık'a bağlı olduğunu açıklayan Emine Can Sönmez, Köseler ile Yaylacık köyü arasındaki bağı şöyle ifade etmektedir: *"Evvel diyorlardı biz bilmeyiz emme bi Yörük dede varmıştı. Oraya yaylaya gidermişti, dede. Buraya da köye gelirmişti. Bura da köymüştü. Buraya Köseler derlermiş. Böyle duyarıdık bilmem hani ihtiyarlardan. Burayı öyle biliyoruz. Orayı da yayla diye. Yayları varmış dedenin."* Emine Can Sönmez ile görüşme. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 4 Eylül 2004, Köseler köyü.
32. Adnan Çepeloğlu ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 31 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.
33. Hüsamettin Erdur ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 27 Ağustos 2004, Akköy.
34. Ezine Akköy haricinde Erdoğan Erdur aynı testi kültürüne ve aynı kıyafete (ferace) sahip Denizli'de, Balıkesir'de ve Bursa'da üç tane daha Akköy tespit ettiğini bize aktarmıştır.
35. Hüsamettin Erdur ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 27 Ağustos 2004, Akköy.
36. Emine Türker ile görüşme. Görüşen: Fulya Şenkal, 27 Ağustos 2004, Akköy.
37. Fatma Garip ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 27 Ağustos 2004, Akköy.
38. Lapseki'de Akçaalan diye bir yerleşim yeri vardır. Ayrıca Biga'da, birbirine yakın Çömlekçi ve Danişment köyleri bulunmaktadır. Ayvacık'ta da Balabanlı diye bir köy vardır.
39. Ezinelilerin bazıları onları Arabistan'dan bazıları ise Şam'dan aşiret halinde göç eden Arap Türkmenleri olarak tanımlanmaktadır. Görüştüğümüz ise Arabistan ve Şam'dan geldiklerini doğrulamakta, ancak kendilerini Arap olarak tanımlamakta ve aralarında Arapça konuşmaktadırlar. Bir kısmı köyde (Sarısöğüt), bir kısmı da Ezine merkezde Camikebir Mahallesi'nde yaşan bu kişiler, Ezine halkının içine karışmadan kendi geleneklerini sürdürmektedir. Bir iddiaya göre Ezine ve çevresi Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra, o tarihlerde Ezine Ovası sularla kaplı bir bataklık olduğundan, Arabistan'dan getirilen esir topluluklarını çalıştırarak şimdiki Araplar Boğazını yarmış Menderes Çayını denize akıtmışlardır (Korkmaz 2000).
40. Fatma Garip ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 27 Ağustos 2004, Akköy.
41. Ayşe Gülsüm ile yarım kalmış görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 3 Eylül 2004, Sarısöğüt köyü.
42. Fatma Garip ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 27 Ağustos 2004, Akköy.
43. Emine Türker ile görüşme. Görüşen: Fulya Şenkal, 27 Ağustos 2004, Akköy.
44. Bkz. not 43.
45. Bkz. not 43.
46. Erdoğan Erdur ile görüşme. Görüşen: Mithat Yolcu, 27 Ağustos 2004, Akköy.
47. Hasan Özcan ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 26 Ağustos 2004, Ezine Merkez.
48. Bkz. not 47.
49. Hüsamettin Erdur ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 27 Ağustos 2004, Akköy.
50. Antikçağ'da şimdiki askeri kışlaların üzerinde bulunan Çaltıkıran Tepede kurulmuş bir yerleşim merkezidir. Bu yerleşim merkezi Malazgirt Savaşından sonra Danişmentlilerin Anadolu'nun batısına yerleşmeleri sırasında çıkan muharebede tahrip edilmiştir. Eskiden kurulmuş olan yerin yanında Danişment adı ile yeni bir yerleşim merkezi kurmuştur.
51. Selçuklularla birlikte Anadolu'ya gelen yirmi dört boylu göçebe bir Türkmen birliği olan Danişmentliler, zamanla yerleşik hayata geçtiler ve Malatya, Elbistan, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun bölgelerinde kurulan Danişmentliler Beyliğinin (1071-1175) kaynağı oldular. Bugünkü Sarıkamış, Havza, Boyabat, Çarşamba, Ünye, Divriği, Hendek, Devrek ve Salihli yörelerinde, adını Melik Yağbasan'dan (1154-1164) alan bir Danişment boyunun yerleştiği bu ilçelerdeki Yağbasan veya Yağbasan adlı köylerden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde bugün Anadolu'nun ve Trakya'nın çeşitli bölgelerindeki 37 köy, Danişman, Danişmanlı, Danişmant, Danişmantlar, Danişment adlarını taşımaktadır. Danişmentlilerin yirmi dört boyu ile bunların oymak ve obalarının adıyla anılan Anadolu ve Rumeli'ndeki köylerin sayısı ise yüzden fazladır. Hanefi-Sünni olan Danişmentli göçebeleri, okur yazarlıkta ve el sanatlarında ileriye diler (bkz. *Meydan Larousse* 1970: 387).
52. Adnan Çepeloğlu. Görüşen: Melih Çoban, 31 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.
53. Danişmentli eli, Balıkesir'deki Karesioğulları (1300-1336) ve Bergama'daki Yahşi eli beyliklerinin (1336-1352) kurulmasında en önemli rolü oynadı. Güçlü bir donanma kuran Karesi beyliği bölgesinden 12 boyluk sol kol, Osmanlıların Trakya'yı fethi üzerine 1358-1368 yılları arasında Tekirdağ ve Edirne bölgelerine geçirildi; Rumeli'nin Türkleştirilmesinde etkili bir rol oynadı. Anadolu'da Osmanlı yerleşme düzenini bozan Danişmentli boylarından bazı obalar ise, 1571 yılında Kıbrıs'ın fethinden sonra, bu adaya gönderilerek yerleşik hayata zorlandılar.
54. Ezine'de bu 93 Harbi göçmenleri Osmaniye, Mahmudiye, Hamidiye ve Küçük-Yeniköy köylerini kurmuş-

- lardır. (Nedim 1999: 199).
55. Nuri Fenercigil (lev. 3: res. 26) ile ekip olarak görüşme, 24 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.
56. Hasan Özcan ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 26 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.
57. Ömer Çetin ile görüşme. Görüşen: Mithat Yolcu, 2 Eylül 2004, Kiremitoba köyü.
58. Bkz. not 57.
59. Ömer Çetin'in anlatısına uygun eski bir sığınak (lev. 3: res. 28).
60. Bkz. not 59.
61. Hayriye Çavdar Öztürk görüşmesi. Görüşen: Şebnem Gülfidan, 2 Eylül 2004, Kemallı köyü.
62. Ali Mutlu ile görüşme. Görüşen: Mutay Öztemiz, 28 Ağustos 2004, Akçeşme köyü.
63. Haşim Çakar. Görüşen: Mithat Yolcu, 29 Ağustos 2004, Kızılköy.
64. Nuri Fenercigil ile toplu görüşme, 24 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.
65. Hasan Özcan ile görüşme. Görüşen: Melih Çoban, 26 Ağustos 2004, Ezine ilçe merkezi.

KAYNAKÇA

- AKARCA, Aşkıldil,
1976 "Çanakkale'de Kara Menderes Çevresindeki Eski Köy Yerleşimleri", *Tarih Dergisi* 30. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- CAUNCE, Stephen
2001 *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. çeviren: Bilmez Bülent Can ve Alper Yalçınkaya. (Tarih Vakfı Yurt Yayınları 115). İstanbul: Tarih Vakfı.
- KORKMAZ, Bahri
2000 "Ezine". (yayınlanmamış makale.)
- SÜMER, Faruk
1999 *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyasını Araştırma Vakfı.
- NEDİM İpek
1999 *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ansiklopediler**
"Danışmentli", Meydan Larousse. İstanbul: Meydan Yayınevi, 1970: 387.

EK 2: EZİNE SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMASININ GRAFİK SONUÇLARI

Çizelge 1: GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

YAŞ	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek			
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
20 ve altı	1	2.9	-	-	1	9.1	-	-	-	-	-	-	1	1.8
21-30	2	5.9	-	-	1	9.1	-	-	1	4.3	-	-	2	3.6
31-40	3	8.8	1	4.5	3	27.3	-	-	-	-	1	6.3	4	7.1
41-50	6	17.6	3	13.6	2	18.1	2	33.3	4	17.4	1	6.3	9	16.1
51-60	9	26.4	2	9.1	3	27.3	2	33.3	6	26.1	-	-	11	19.6
61-70	3	8.8	3	13.6	-	-	-	-	3	13.0	3	18.7	6	10.7
71-80	8	23.5	8	36.4	-	-	1	16.7	8	34.8	7	43.7	16	28.6
81-90	1	2.9	3	13.6	-	-	1	16.7	1	4.3	2	12.5	4	7.1
91 ve üstü	1	2.9	2	9.1	1	9.1	-	-	-	-	2	12.5	3	5.4
TOPLAM	34	100	22	100	11	100	6	100	23	100	16	100	56	100

Çizelge 2: GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN EĞİTİM DURUMU VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

EĞİTİM DURUMU	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		sayı	%
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%		
İlkokula gitmemiş	13	38.2	6	27.2	2	18.1	-	-	11	47.8	6	37.5	19	33.9
İlkokul terk	3	8.8	-	-	1	9.1	-	-	2	8.7	-	-	3	5.4
İlkokul	17	50.0	8	36.4	7	63.6	1	16.7	10	43.5	7	43.7	25	44.6
Orta okul terk	-	2.9	1	4.5	-	-	1	16.7	-	-	-	-	1	1.8
Ortaokul	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lise terk	-	-	2	9.1	-	-	1	16.7	-	-	1	6.3	2	3.6
Lise	1	2.9	2	9.1	1	9.1	-	-	-	-	2	12.5	3	5.4
Meslek lisesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Üniversite	-	-	3	13.6	-	-	3	50.0	-	-	-	-	3	5.4
TOPLAM	34	100	22	100	11	100	6	100	23	100	16	100	56	100

Çizelge 3: GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLERİN MEDENİ DURUMU VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

MEDENİ DURUMU	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		sayı	%
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%		
Evli	18	52.9	18	81.8	6	54.5	5	83.3	12	52.2	13	81.3	36	64.3
Bekâr	3	8.8	1	4.5	2	18.1	1	16.7	1	4.3	-	-	4	7.1
Boşanmış	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dul	13	38.2	3	13.6	3	27.3	-	-	10	43.5	3	18.7	16	28.6
TOPLAM	34	100	22	100	11	100	6	100	23	100	16	100	56	100

Çizelge 4: HANEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISI VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

HANEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISI	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		sayı	%
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%		
Sadece kendisi	10	29.4	3	13.6	2	18.1	-	-	8	34.8	3	18.7	13	23.2
2	9	26.4	7	31.8	3	27.3	2	33.3	6	26.1	5	31.2	16	28.6
3-4	15	44.1	10	45.5	6	54.5	4	66.7	9	39.1	6	37.5	25	44.6
5-6	-	-	2	9.1	-	-	-	-	-	-	2	12.5	2	3.6
TOPLAM	34	100	22	100	11	100	6	100	23	100	16	100	56	100

Çizelge 5: GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN ÇOCUK SAYISI VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

ÇOCUK SAYISI	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek			
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
Hiç çocuk yok	2	6.4	2	9.1	-	-	1	16.7	2	8.7	1	6.3	4	7.5
1-2	16	51.6	10	45.5	7	87.5	4	66.6	9	39.1	6	37.5	26	49.1
3-4	10	32.2	6	27.2	1	12.5	1	16.7	9	39.1	5	31.2	16	30.2
5-6	2	6.4	3	13.6	-	-	-	-	2	8.7	3	18.7	5	9.4
7 ve üstü	1	3.2	1	4.5	-	-	-	-	1	4.3	1	6.3	2	3.8
TOPLAM	31	100	22	100	8	100	6	100	23	100	16	100	53	100

Çizelge 6: GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN HANEYE GİREN AYLIK GELİR VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

AYLIK GELİR (MİLYON TL)	İlçe merkezi ve köyler				İlçe merkezi				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek			
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
Kendi geliri yok	8	23.5	-	-	1	9.1	-	-	7	30.4	-	-	8	14.3
100 ve altı	1	2.9	2	9.1	1	9.1	-	-	-	-	2	12.5	3	5.4
101-200	11	32.4	2	9.1	1	9.1	-	-	10	43.5	2	12.5	13	23.2
201-300	7	20.6	4	18.2	4	36.3	1	16.7	3	13.0	3	18.7	11	19.6
301-400	1	2.9	1	4.5	-	-	-	-	1	4.3	1	6.3	2	3.6
401-500	3	8.8	1	4.5	3	27.3	1	16.7	-	-	-	-	4	7.1
501-750	2	5.9	3	13.6	1	9.1	-	-	1	4.3	3	18.7	5	8.9
751 ve üstü	1	2.9	9	41.0	-	-	4	66.6	1	4.3	5	31.2	10	17.9
TOPLAM	34	100	22	100	11	100	6	100	23	100	16	100	56	100

Çizelge 7: GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN SOSYAL GÜVENLİK VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

SOSYAL GÜVENLİK	Merkez ve Köyler				Merkez				Köyler				TOPLAM	
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek			
	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%	sayı	%
Emekli Sandığı	-	-	5	22.7	-	-	3	50.0	-	-	2	12.5	5	9.3
Bağ-kur	-	-	4	18.2	-	-	1	16.7	-	-	3	18.7	4	7.4
SSK	1	3.1	2	9.1	-	-	-	-	1	4.6	2	12.5	3	5.6
Eşinin olanlar	12	37.5	-	-	6	60.0	-	-	6	27.2	-	-	12	22.2
Yararlanmayanlar	19	59.4	11	50.0	4	40.0	2	33.3	15	68.2	9	56.3	30	55.5
TOPLAM	32	100	22	100	10	100	6	100	22	100	16	100	54	100

Çizelge 8: KADIN KAYNAK KİŞİLERİN VE ANNELERİNİN DOĞUM YERLERİ VE MESLEKLERİ

	İKAMETİ	KENDİ DOĞUM YERİ	ANNESİNİN DOĞUM YERİ	KENDİ MESLEĞİ	ANNESİNİN MESLEĞİ
1	Köseler/ EZİNE	Köseler/ EZİNE	Arasanlı/ AYVACIK	ev hanımı ¹	ev hanımı ¹
2	Köseler/ EZİNE	Şapköy/ EZİNE	Şapköy/ EZİNE	ev hanımı ¹	ev hanımı ¹
3	Yenioba/ EZİNE	Yenioba/ EZİNE	Yenioba/ EZİNE	mevsimlik işçi	rençber
4	Yenioba/ EZİNE	Yenioba/ EZİNE	Yenioba/ EZİNE	dokumacı ²	dokumacı ²
5	Yenioba/ EZİNE	Yenioba/ EZİNE	Camiçi/ AYVACIK	dokumacı ²	dokumacı ²
6	Derbentbaşı/ EZİNE	Kemer/ BİGA	Kemer/ BİGA	ev hanımı ¹	rençber
7	Derbentbaşı/ EZİNE	Akçaalan/ Lapseki	Akçaalan/ Lapseki	mevsimlik işçi	rençber
8	Derbentbaşı/ EZİNE	Derbentbaşı/ EZİNE	Güveci/ LAPSEKI	mevsimlik işçi	biçkıcı
9	Derbentbaşı/ EZİNE	Derbentbaşı/ EZİNE	Denizgördü/ ÇANAKKALE	işçi	biçkıcı
10	Merkez/ EZİNE	Çınarpınar/ AYVACIK	Çınarpınar/ AYVACIK	öğrenci	dokumacı ²
11	Merkez/ EZİNE	Çınarpınar/ AYVACIK	Çınarpınar/ AYVACIK	dokumacı	dokumacı
12	Merkez/ EZİNE	Süleymanköy/ AYVACIK	Süleymanköy/ AYVACIK	dokumacı *	dokumacı
13	Merkez/ EZİNE	Bilallar/ AYVACIK	Bilallar/ AYVACIK	dokumacı *	rençber
14	Merkez/ EZİNE	Çınarpınar/ AYVACIK	Çınarpınar/ AYVACIK	dokumacı *	dokumacı
14	Merkez/ EZİNE	Kuruoba/ AYVACIK	Kuruoba/ AYVACIK	dokumacı *	mevsimlik işçi ⁴
16	Merkez/ EZİNE	Çınarpınar/ AYVACIK	Çınarpınar/ AYVACIK	dokumacı *	ev hanımı ³
17	Merkez/ EZİNE	Çınarpınar/ AYVACIK	Çınarpınar/ AYVACIK	işçi ⁴	mevsimlik işçi ⁴
18	Merkez/ EZİNE	Yaylacık/ EZİNE	Bilallar/ AYVACIK	dokumacı	rençber
19	Merkez/ EZİNE	Merkez/ EZİNE	?/ Bayramiç	işçi	işçi
20	Merkez/ EZİNE	Merkez/ EZİNE	Bilmiyor	pazarcı	işçi
21	Kemallı/ EZİNE	Kemallı/ EZİNE	Kemallı/ EZİNE	terzi	terzi
22	Akköy/ EZİNE	Akköy/ EZİNE	Akköy/ EZİNE	testici	testici
23	Akköy/ EZİNE	Akköy/ EZİNE	Akköy/ EZİNE	testici	testici
24	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	çiftçi ⁵	ev hanımı ¹
25	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	ev hanımı ¹	rençber
26	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	dokumacı ²	rençber
27	Kumburun/ EZİNE	Merkez/ AYVACIK	Kösedere/ AYVACIK	dokumacı ²	rençber
28	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	Kumburun/ EZİNE	dokumacı ^{2*}	rençber
29	Kumburun/ EZİNE	İlyasfakı/ AYVACIK	İlyasfakı/ AYVACIK	dokumacı*	rençber
30	Kızılköy/ EZİNE	Kızılköy/ EZİNE	Kızılköy/ EZİNE	mevsimlik işçi	rençber
31	Kızılköy/ EZİNE	Güre/ EDREMIT	Güre/ EDREMIT	mevsimlik işçi	rençber
32	Karagömlek/ EZİNE	Nebiler/ Bayramiç	Nebiler/ Bayramiç	çoban ^{5*}	rençber
33	Karagömlek/ EZİNE	Karagömlek/ EZİNE	Bilallar/ AYVACIK	dokumacı ²	dokumacı ²
34	Karagömlek/ EZİNE	Karagömlek/ EZİNE	Karagömlek/ EZİNE	ev hanımı ¹	ev hanımı ¹

1. Rençber + dokuma biliyor (kilim)

2. Mevsimlik işçi olarak da çalışıyor

3. Çiftçi + dokuma biliyor (kilim)

4. Boş zamanlarda halı dokuyor

5. Halı dokumasını biliyor

*Ayvacık kooperatifine üye

Res.1. Aslihan Bey Camii.

Res. 2-3. Derbentbaşı köyünden bir Türkmen kıyafeti ve semahtan bir alıntı.

Res. 4. Fatma Kodan, Kumburun.

Res. 5. Çetmi köyü.

Res. 6. Avunya halısı, Kumburun.

Res. 7. Meryem Pomak ve gelini, Kumburun.

Res.8. Şefika Tosun ve ailesi, Yenioba.

Res.9. Ayşe Özkan, Karagömlek.

Res. 10. Sabriye Taşkın ve gelini, Karagömlek.

Res.11-12. Yerli ve yabancıların beğenilerine göre yapılmış Akköy testileri, Akköy.

Res. 13. Emine Türker'in atölyesinden bir görüntü Akköy.

Levha 2

Res.14. Gülay Akcan ile annesi Nurten Akcan çeyizlik için dokudukları halıyı gösterirken, Yenioba.

Res.15. Ezinenin üç kurucu ailesinden biri olan Çepelzadelerin son yaşayan üyesi Adnan Çepelöglü, Ezine

Res. 16. Erdur kardeşler, soldan üçüncü (Hüsamettin Erdur) ve dördüncü (Erdoğan Erdur), Akköy.

Res.17-18-19. Emine Can Sönmez'in eskiden dokumada kullandığı mekik, kalemler, körgü ve küzü, Köseler.

Res. 20. Halime Tunçcan'ın bahçesinde bir köşede duran çıkırık, Esentepe merkez.

Res. 21. Halime Tunçcan ve kızı Selma Tunçcan halı dokurken, Esentepe merkez.

Res. 22. Hüseyin Kılınc, eşi ve kızı, Yenioba.

Res. 23. Evlerinin önünde serinleyen anne ve kızı, Akköy.

Res. 24. Samsöğüt köyünden yaşlı bir teyze.

Res. 25. Hasan Özcan, Ezine merkez.

M. ÖZTEMİZ

Res. 26. Nuri Fenercigil, Ezine.

M. YOLCU

Res. 27. Ömer Çetin, Kiremitoba.

M. ÖZTEMİZ

Res. 28. Çetelerden korunmak için evlerin çatısına yapılan sığınak, Akköy.

M. ÖZTEMİZ

Res. 29. Kına gecesi, Akçeşme.

M. ÖZTEMİZ

Res. 30-31. Bir Türkmen düğününde köylülere verilen düğün yemeğinden görüntüler, Akçeşme.

M. ÖZTEMİZ

F. ŞENKAL

Res. 32. Neandria.

M. COBAN

Res. 33. Truva atı ile ekipçe bir hatıra.